

**Pécsi Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar
Interdiszciplináris Doktori Iskola
„Európa és a magyarság a 18–20. században”
Történelem Doktori Program**

A Hitlerjugend külföldi kapcsolatai

Vitári Zsolt

Doktori (PhD) értekezés tézisei

Témavezető:

Ormos Mária, akadémikus

Pécs, 2008.

BEVEZETÉS

Az „Akié az ifjúság, azé a jövő” ismert jelszava a 20. századra, az Európa- és a világszerte kialakuló és virágzó ifjúsági mozgalom hatására általános és közismert elvvé vált. Ma már nem tudhatjuk pontosan, hogy ki, mikor és hol mondta először ezt a szállóigét, annyi azonban bizonyos, hogy az első világháború után különös aktualitást nyert. Különösen így volt ez azokban a tekintélyelvű vagy diktatórikus rendszerekben, amelyek továbbélésük biztosítása végett előbb vagy utóbb valóban hozzáálltak az ifjúság megszervezéséhez. Spanyolország, Olaszország, a Szovjetunió és más országok mellett ide sorolhatjuk Németországot, amely a weimari demokrácia évei és ezerszínű, a társadalom legszélesebb köreiből elismert ifjúsági mozgalmait után a náci diktatúra keretében kezdte meg az egész ország ifjúságának fokozatos megszervezését és saját szellemében, illetve érdekében való képzését. S így volt ez a Horthy-korszak Magyarországon is, ahol – lévén itt nem létesült diktatúra – az ifjúságnak csak egy részét, de egyre nagyobb részét kívánták bizonyos állami érdekek szerint összefogni és nevelni.

Dolgozatunk elsősorban a Hitlerjugend „külpolitikájáról” szól, ennek változásait követi nyomon a kezdetektől – tehát az 1933 előtti időszakra is kitérve – egészen a második világháború végéig. Miután azonban nincs lehetőségünk komplex módon – német, illetve az érintett országokban őrzött forrásokra egyaránt támaszkodva – bemutatni, hogy milyen kapcsolatot ápolt a Hitlerjugend a különböző kontinensek különböző országaival és milyen viszonyrendszer volt közte és az ott működő ifjúsági szervezetek között, erről a kiterjedt külkapcsolati tevékenységről csak általános, jóllehet meglehetősen terjedelmes képet talál az olvasó. E kapcsolatok konkrét működését szélesebben csak Magyarország viszonylatában mutatjuk be, mivel itt nyelvi felkészültségünk és a kutatási körülmények is lehetővé tették ezt. Amennyiben más országok esetében is születnek hasonló feldolgozások – mint ahogy létezik például egy-egy munka a francia–német, illetve a német–olasz ifjúsági kapcsolatokról –, lehetővé válik a HJ külügyi tevékenységének teljesebb elemzése is. Az ifjúsági kapcsolatok elemzésénél nem kerülhető el, hogy behelyezzük azokat az általános külpolitikai kapcsolatrendszerbe, hiszen ezek többnyire szinkronban álltak egymással, noha arra is volt példa, hogy a Hitlerjugend, a német külügyminisztérium nem kis bosszúságára, külön utakra tévedt.

Az imént elmondottakból következik, hogy a Hitlerjugend külkapcsolatai közül a magyarországi kötődések voltak a legpontosabban megrajzolhatók. E fejezetekben leginkább a Hitlerjugend és a leventeszervezet érintkezési pontjaira helyeztük a hangsúlyt. Arra kerestük a választ, hogy milyen kapcsolatban állt egymással e két szervezet; e kapcsolatok miben öltöttek testet; hogyan befolyásolták a fennálló kapcsolatok a két szervezet struktúráját és működését; vagyis mennyiben hatottak, hathattak egymásra. Ha a Magyarország és Németország közötti kapcsolatrendszer e viszonylag kicsiny, de mégis jelentős szegmensét vizsgáljuk, nem feledkezhetünk meg a két országban élő német, illetve magyar kisebbségről sem. E relációban magyar kisebbségről csak Burgenlandban, s csak az Anschluss utáni időszakban beszélhetünk. Ekkorra a két ország erőviszonya viszont már nem igen tette lehetővé, hogy a magyar kormányok e tekintetben bárminemű követeléssel álljanak elő. A berlini és más németországi magyar kolóniák viszont nem estek e besorolás alá. Sokkal fontosabb, sőt a két ország viszonyában a gazdasági, s később szövetségi kapcsolat mellett a legfontosabb kérdéssé vált a magyarországi német kisebbség helyzete. Ennek megfelelően e dolgozat szerves részét alkotja mind az itteni Német

Ifjúság (Deutsche Jugend, DJ) elnevezésű szervezet felállításának és tevékenységének, mind pedig a Hitlerjugenddel és a Leventével fennálló kapcsolatrendszerének bemutatása.

Az ifjúsági kapcsolatoknak Magyarország vonatkozásában tehát egy háromszög alakú rendszere bontakozik ki majd előttünk, amelynek csúcsán az említett három ifjúsági csoportosulás – a Hitlerjugend, a Levente és a Német Ifjúság – viszonya áll. Mivel mindeközéig erről a témáról még érintőleg sem született publikáció, s a Német Ifjúságról eddig csak a Volksbunddal foglalkozó munkákból értesülhettünk, a kutatás teljesen új területére léptünk. Ennek van előnye és hátránya is. Előnye az, hogy egy olyan új területet mutathatunk meg az érdeklődőnek, amellyel eddig nem találkozhatott, amelyről eddig nem juthatott információhoz, hacsak annak idején nem volt részese valamelyik említett szervezetnek. Előny, mert e téma körülményével nemcsak a magyar, de a német történetírást is gazdagíthatjuk, vagyis újabb lépést tehetünk a múlt e rendkívül érdekesítő, de bizonyos pontjain még ma is érzelmeket felkavaró részeinek megismerése felé. E munka hozzásegít minket ahhoz is, hogy a náci hatalomgyakorlás és hatalompolitika újabb, eddig ismeretlen, ámde annál fontosabb jellemzőjével ismerkedjünk meg. A HJ külkapcsolatainak feltárása ugyanis egyértelművé teszi, hogy az ifjúság „megfelelő szellemben” való nevelése és felkészítése mellett, ezt az egyre terebélyesebbé váló ifjúságot bizonyos külpolitika célok elérése érdekében is alkalmazni lehetett. Hátránya leginkább abban mutatkozik, hogy nem támaszkodhatunk értékelhető szakirodalomra, amely kiindulópontul szolgálhatott volna, és lehetőséget adott volna az összevetésre. Remélni lehet viszont, hogy később újabb kutatási eredmények születnek majd e témában is, amelyek megerősíthetik vagy megcáfolhatják, illetve kiegészíthetik e munka kutatási eredményeit. Főleg a regionális dimenzió hordozhat még rendkívül sok újdonságot. Bármilyen is következik be, a történettudomány mindenképpen nyertes lesz.

A kutatás jelen állapota világossá teszi tehát, hogy a Hitlerjugend külkapcsolatai eddig a történeti kutatás hiányterületét képezték, olyan fehér foltot, amelynek kitöltése kézenfekvő feladatnak bizonyul. Így e munka túlnyomó része alapkutatásnak minősül, és új kutatási eredménynek számít. A dolgozat műfaját tekintve nemcsak történeti kapcsolatokat feltáró monográfia, nem csupán szervezettörténet, hanem egyben összehasonlító elemzés is, igaz, már csak a terjedelmi korlátok miatt sem térhet ki a magyar–német ifjúsági kapcsolatok minden aspektusára. Az eddigiekből részben már kiderült, de leginkább az itt következő fejezetekből fog kitűnni, hogy miről is szól majd ez az értekezés. Egy bekezdés erejéig azonban talán célszerű arra is kitérni, hogy miről nem szól majd. Az utalásokat nem számítva nem célunk bemutatni az egyes időintervallumokban eltérő módon jelen lévő többi ifjúsági szervezet, mint például Magyarországon a cserkészek működését, az egyházak által pártfogolt, valamint az egyes pártok által lábra állított ifjúsági szervezeteket. Kívül esnek vizsgálatunkon a közoktatáshoz és a felsőoktatáshoz kötődő kapcsolatrendszerek is. Csak érintőleg tesszük vizsgálat tárgyává azokat az egyéb szervezeteket, amelyek gyermekcserével, illetve -üdültetéssel foglalkoztak.

A LEVÉLTÁRI FORRÁSOKRÓL

Az előzőekben elmondottakból már logikusan következik, hogy e doktori értekezés kiterjedt, nagy mennyiségű levéltári, illetve korabeli nyomtatott forráson alapul. A téma magyar–német vonatkozásából adódóan számos németországi és magyarországi levéltár iratállományát kellett átvizsgálunk. Mivel az anyagok sehol sem voltak mentesek a pusztulástól, az elsődleges forrá-

sok hiánya miatt gyakran kerülő utakra kényszerültünk, hogy az eseményeket rekonstruálni lehessen. Ebből következett, hogy a tényleges információkat rejtő fondok sokszorosának áttekintése vált szükségessé. Ez megnehezítette és időben kitolta a kutatásokat, másrészt viszont talán fokozta a történelmi hivatás egyik legfőbb szépségét: a felfedezés örömét, a hiányzó mozaikok feltárásának élvezetét.

Németországban két levéltár iratai voltak meghatározók. A Szövetségi Levéltár berlini részlege (Bundesarchiv, Berlin–Lichterfelde) őrzi a német birodalmi szervek iratait, s az NSDAP és tagozatai, valamint csatolt szervezetei megmaradt dokumentumait. Mivel a Birodalmi Ifjúságvezetőség teljes fondeggyüttese megsemmisült a háborúban, az NS 28 jelzetű Hitlerjugend fond viszonylag kevés információval szolgált. Jóval hasznosabbnak bizonyultak az NSDAP főarchívumában (Hauptarchiv der NSDAP, NS 26) őrzött, a Hitlerjugendre vonatkozó iratok. Emellett meglehetősen jelentős kiegészítések találhatók további, az NSDAP-hoz köthető szervezetek vagy intézmények iratanyagában. Közöttük külön említést érdemel a NSDAP Külpolitikai Hivatala (Außenpolitisches Amt der NSDAP, NS 43), az NSDAP Külföldi Szervezete (Auslandsorganisation der NSDAP, NS 9), valamint a Pártkancellária (Parteikanzlei, NS 6). A központi birodalmi szervek közül leginkább a Birodalmi Kancellária (Reichskanzlei, R 43, R 43 II), a Birodalmi Népfelvilágosítási és Propagandaügyi Minisztérium (Reichsministerium für Volksaufklärung und Propaganda, R 55), valamint a magyarországi németiségre vonatkozóan a Népi Német Közvetítőszerv (Volksdeutsche Mittelstelle, R 59) fondjai bizonyultak a legértelmesebbnek. Különösen hasznos volt a Német Munkafront (Deutsche Arbeitsfront) Munkatudományi Intézetének (Arbeitswissenschaftliches Institut, NS 5 VI) sajtókivágás-gyűjteménye, amely jelentősen hozzájárult a propaganda szerepének vizsgálatához, s a korszellem felelevenítéséhez is.

A Hitlerjugend külföldi országokat érintő tevékenységét tájékoztatási kötelezettség terhelte a német külügyminisztériummal szemben (Auswärtiges Amt). Így a legfontosabb források a Külügyminisztérium Politikai Levéltárában (Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes) lelhetőek fel. Ide sorolandók a (mind a német, mind a külföldi) ifjúsági mozgalmakról, az ifjúsági mozgalmak közötti kapcsolatokról (ezek bontva országonként, illetve régióként), az ifjúsági vezetők külföldi útjairól, fontosabb német vezetők olyan útjairól, amelyek ifjúsági ügyeket is érintettek, külföldi vezetők olyan útjairól, amelyek a Hitlerjugendet is érintették, az NSDAP tevékenységéről szóló iratok. Külön kezelték a külföldi sportügyekre vonatkozó aktákat, amelyek összehasonlításra is lehetőséget adnak – témánkon túl is. Kiemelendő még a budapesti német követség dokumentumai, a népi németiségre vonatkozó iratok, amelyek közül csak Magyarországra közel 20 vaskos kötet kínál kutatási lehetőséget. Az egyik legértékesebb forrás egy kb. 100 oldalas jelentés a magyarországi Német Ifjúság működéséről. Ebbe a csoportba sorolandók a Külföldi Németek Egyesülete/Népszövetsége (Verein/Volksbund für das Deutschtum im Ausland, VDA) tevékenységét, a külföldi németiség támogatását dokumentáló, valamint a Német Népcsoportok Európai Szövetségének (Verband der deutschen Volksgruppen in Europa) és a Népi Német Közvetítőszerv egyes, szórványos, kiegészítésül szolgáló dokumentumai. Értékes információkkal szolgálnak Martin Luther államtitkár ügyiratai (Handakten Luther), amelyek ugyancsak több kötetet tesznek ki, továbbá a Ribbentrop-ügyosztály (Dienststelle Ribbentrop) iratai, valamint a sajtógyűjtemények témák szerint rendezett, ezért nagyon jól kutatható aktakötetei is.

A Német Ifjúsági Mozgalom Levéltára (Archiv der deutschen Jugendbewegung, Burg Ludwigstein) főleg a weimari Németország ifjúsági mozgalmairól őríz hallatlanul gazdag do-

kumentum- és könyvgyűjteményt. Az itt található korabeli nyomtatott források kiegészítésül és illusztrációként szolgálnak. A freiburgi Szövetségi Katonai Levéltárban (Bundesarchiv–Militärarchiv, Freiburg i. d. Breisgau) folytatott kutatások nem vezettek eredményre, itt semmi-féle hasznosítható dokumentum nem állt rendelkezésre.

A magyarországi levéltárakban két irányban folytattunk kutatást. Célunk volt összegyűjteni azokat a forrásokat, amelyek támpontokat adhatnak egyrészt a Levente Hitlerjugenddel fenn tartott kapcsolataihoz, másrészt a magyarországi németiség ifjúsági mozgalmához, a Volksbund ifjúságához, a Német Ifjúsághoz. A legfontosabb forrásokra a Hadtörténelmi Levéltárban (HL) és a Magyar Országos Levéltárban (MOL) bukkantunk. Bukkanhattunk volna többre is, ha az előbbi intézményben nem semmisült volna meg egy tűz során a leventeintézmény teljes fondállománya, az utóbbiban pedig a Vallás és Közoktatási Minisztérium (VKM) iratállományának jelentős része. Így itt is kerülőutakra kényszerültünk. A Hadtörténelmi Levéltárban a Honvédelmi Minisztérium (HM) elnöki osztályainak, a vezérkari főnökségnek az iratai, néhány megye leventeparancsnokságának, valamint testnevelési felügyelőjének dokumentumai, valamint a HM rejtett ügyosztályai (pl. VKM) szolgáltak segítségül.

A Magyar Országos Levéltárban a már említett VKM-iratok (K 305, K 592 stb.), azon belül az Országos Testnevelési Tanácsra vonatkozó iratok (K 450), valamint a belügy- (K149, K 150) és a külügyminisztérium (különösen K 63, K 66) levéltárai, a miniszterelnöki hivatal iratait (K 28), s egyéb kisebb irategyüttesek forgathatók haszonnal.

A Német Ifjúságra vonatkozó adatok összegyűjtése során a központi levéltárakban fellelt iratok kiegészítésére segítségül hívtunk két fontos hazai német településterületen (Nyugat-Magyarország és Dél-Dunántúl) keletkezett iratokat, amelyeket a Győr-Sopron-Moson Megyei Levéltár Soproni Levéltárában, illetve a Baranya Megyei Levéltárban őriznek. Kiértékelésük végül nem tudott érdemben hozzájárulni a hiányosságok csökkentéséhez. A kutatás folytatását jelentheti majd további megyei és helyi levéltárak anyagainak feltárása.

A KORABELI NYOMATOTT FORRÁSOKRÓL

Jelentős számban áll rendelkezésre korabeli nyomtatott forrás. Ez egyrészt a Hitlerjugend és más szervek által kiadott füzeteket, broszúrákat, könyveket jelent, másrészt kiterjedt sajtóanyagot. Kiemelkedő jelentőségű anyag található a Német Könyvtárban (Deutsche Bücherei, Lipcse), ahol főleg a Hitlerjugend kiadványai állnak rendelkezésre. Hasonló forrásokat nyújt a berlini Szövetségi Levéltár könyvtára is, ahol a Hitlerjugend különböző közlönyeinek, belső használatra szánt helyzetjelentéseinek, ma már csak néhány példányban fellelhető korabeli sajtóanyagainak tanulmányozása lehetséges. A Reichsjugend-Pressedienst (Birodalmi Ifjúsági Sajtószolgálat, RJP) korabeli számait, amelyek 1934-től 1939. szeptember végéig napi részletességgel számoltak be a Hitlerjugendben lezajlott minden fontos eseményről, a Wille und Macht (Akarat és Hatalom), illetve a Das Junge Deutschland (Az ifjú Németország) című központi folyóiratokat a Potsdami Egyetem könyvtára (Universitätsbibliothek I am Neuen Palais, Universität Potsdam) segítségével vált elérhetővé. A stuttgarti Külügyi Kapcsolatok Intézetében (Institut für Auslandsbeziehungen, IfA, Stuttgart) olyan német szervezetek sajtóorgánumai tanulmányozhatók, amelyek a külföldi németiség segítségét tűzték maguk elé feladatul, s szép számmal őrzik itt a külföldi németiség folyóiratait is. Érdemes itt említenünk az NSDAP AO magyarországi lapját, a Deutsche Nachrichten (Német Hírek) című folyóiratot, a Volksbund központi

lapját, a Deutsche Zeitungot (Német Újság), valamint a stuttgarti intézet mai napig megjelenő Der Auslandsdeutsche (A Külföldi Német) című lapját.

A KUTATÁS CÉLKITŰZÉSEI ÉS MÓDSZERTANA

A forrásbázis az előzetes várakozásokat felülmúló, megnyugtató kiindulópontot jelentett. Ezzel szemben módszertani minta egyáltalán nem kínálkozott. Így magát a koncepciót is meg kellett alkotnunk.

A dolgozat időhatárául az 1922-es és 1945-ös éveket vettük alapul. Az első nemzetiszocialista ifjúsági szervezet alapítása volt a kiindulópont, jóllehet 1933 előtt a Hitlerjugend külföldre irányuló aktivitása csak előzménynek tekinthető, s többnyire kizárólag a szomszédos országok felé irányult. A HJ csak az állam támogatásával és a hasonló tevékenységet folytató szervezetek fokozatos beolvasztásával, más intézmények szerepkörének kisajátításával léphetett a kifejlett külkapcsolatok útjára, s formálta azokat 1939-ig egyre kiterjedtebbre, hogy azután e fejlődést a háború tépázza meg, illetve törje derékba. A végpont nem lehetett más, mint a történelmi korszakhatár, 1945, bár az utolsó két háborús évben már nem igen beszélhetünk ifjúsági kapcsolatokról. A Német Ifjúság tevékenysége viszont teljesen a háborús időszakhoz kötődött.

A bevezetésben érintőleg már utaltunk a dolgozat fő kérdésfeltevéseire. A Hitlerjugend a köztudatban a mai napig sem foglalta el azt a helyet, amely történetéből egyértelműen következne. A második világháború után, amikor a háború és a holokauszt borzalmai az egész világ előtt nyilvánvalóvá váltak, Németországban széles körben úgy ítélték meg, hogy a Hitlerjugend a náci Németország egyik olyan szervezete volt, amely miatt nem kell büntudatot éreznie az embernek. Mára a kutatás egyértelműen bebizonyította, hogy ez távolról sem felel meg a tényeknek, mivel a Hitlerjugend a maga módján súlyos bűnöket követett el egy teljes generáció ellen.

Az ártalmatlan tevékenységekhez sorolták a Hitlerjugendnek a német határokon túl képviselt és végrehajtott aktivitását is. Külkapcsolat-rendszerében az óvatlan szemlélő mindazonáltal valóban egyszerű gyermekkirándulásokat, táborozásokat és sportrendezvényeket láthat, miközben a HJ sokkal nagyobb méretekben, a felszínen nem látható stratégiákban gondolkodott. Nem vitatta senki, hogy Európában a vezető szerep Németországé, így a Hitlerjugend az otthon kivívott vezető szerep után ezt európai viszonylatban is meg kívánta szerezni. Mindez a szervezet háborús tevékenységének éppoly fontos része volt, mint a hazai fronton teljesített kiegészítő szolgálat.

Ennek igazolására egy *kronológiai ív* megrajzolása tűnik a legalkalmasabb módszernek, amely szemléletessé teszi, hogy a Hitlerjugend a külkapcsolatok terén honnan indult és hova jutott, és mikor milyen szándékok voltak meghatározók. Rá kell világítanunk emellett az 1933 előtt folytatott hasonló tevékenységre is, és legalább vázlatosan ismertetnünk kell néhány fontos, 1933 előtt és egy darabig még utána is az ország közötti gyermekkapcsolatokra specializálódott szervezet munkáját. Ez által látható lesz az is, hogy miként vette át a Hitlerjugend fokozatosan és egyre maradéktalanabban ezeket a szerepeket. A források arra sajnos csak meglehetősen kis mértékben adnak lehetőséget, hogy azt is bemutassuk, miként hasznosította a weimari időszak ifjúsági szervezeteinek hasonló tapasztalatait és már meglévő kapcsolatait.

A dolgozat következő jelentős része a *Hitlerjugend „külpolitikájának” határokon túlra irányuló munkájának fejlődését és irányait* mutatja be 1933 után. Mivel eddig hasonló munka

nem született, meglehetősen részletességgel felrajzolja a különböző kontinensek és országok felé irányuló tevékenységet. Számba vesz néhány nagyon jellemző sajátosságot, anélkül, hogy mindezt még részletesebben kifejtené, mivel e téma több disszertáció anyagául szolgálhatna. Az egyes országokra vonatkozó fejezetek egymással összehasonlítva meglehetősen egyenetlen képet mutatnak, hiszen az eltérő méretű és értékű forrásbázis miatt nem volt lehetőség arra, hogy minden egyes partner esetében azonos módon és azonos szempontok szerint tárjuk fel a HJ kapcsolatait. A felhasznált források alapján jóval nehezebb volt rekonstruálni, hogy az egyes partnerországok ifjúságai milyen gyakran, mekkora létszámmal és milyen cézzal érkeztek Németországba. Ennek ennél szélesebb körű feltárása azonban csak akkor lehetséges, ha minden olyan ország levéltári forrásait összegyűjtjük, amelyekkel a HJ kapcsolatot ápolt. Az egyes országok tárgyalásánál minden egyes alkalommal azt a módszert alkalmaztuk, hogy nagy vonalakban bemutattuk az ott működő fontosabb ifjúsági szervezeteket, vagyis a Hitlerjugend lehetséges partnereit. Ha az adott országban német kisebbség is élt, akkor azok ifjúsági szervezetei is munkánk tárgyát képezik. Ezt követően a kapcsolatokból a legfontosabbakat emeltük ki, az egyéb felelhető kapcsolatok földrajzi megjelenéséről a mellékelt térképszelvények, részleteikről pedig a melléklet nyújt tájékoztatást.

A téma felvetés, a forrásbázis és a téma egyes aspektusai előrevetítik, hogy e doktori értekezés – az alapkutatás jellegéből fakadóan – leíró jellegű, vagyis a tényekre, az adatok ismeretetésére és a történeti folyamatok bemutatására helyezi a hangsúlyt. Ám egyben felvet olyan problémákat is, amelyekre ez a feldolgozás nem okvetlenül tud majd választ adni. Mindazonáltal értékelő megállapításokat a következő fejezetekben elsősorban ott tettünk, ahol az mindenképpen logikusnak és kívánatosnak tűnt, míg a téma felvetéséből adódóan is a legfőbb értékelésre a záró összegzésben kerül sor. Mivel sok ország szervezetei jelennek meg e munkában, s nem csak kapcsolataik feltérképezésére törekedtünk, nagymértékben támaszkodnunk kellett a történeti összehasonlítás eszközeire is.

IFJÚSÁG ÉS KÜLFÖLD NÉMETORSZÁGBAN 1933 ELŐTT

1933-ra a német ifjúság külföldre irányuló tevékenységének már több évtizedes hagyománya alakult ki, jóllehet ez az aktivitás igazából a 20-as évek végére és a harmincas évek elejére öltött számottevő méreteket. Ez a sokéves tapasztalat egyúttal azt is eredményezte, hogy jól bejáratott rendszerben állt össze minden külfölddel kapcsolatos tevékenység az előkészítéstől, a megszervezésen át a lebonyolításig, s így az ifjúsági csoportok egyre nagyobb számban és egyre többször látogattak külföldre, s ez még akkor is így volt, mikor a gazdasági világválság kényszerűen negatív irányban hatott ezekre a folyamatokra.

Ebben az időszakban alakultak ki a külföldi tevékenység irányai is, amelyek elsősorban a birodalmi határokon kívül rekedt németiség felé mutattak. Az ifjúsági szervezetek jó partnerei voltak a külföldi németiséget gondozó szervezeteknek. Az egyéb külföldi kapcsolatok, idegen országok ifjúsági szervezeteivel kialakított kontaktusok fejlődtek, de a népiségi munka szintjét sohasem érték el. Ennek ellenére sok országgal álltak fenn kapcsolatok, mivel a közép-európai és délkelet-európai régió országaiban mindenhol élt kisebb-nagyobb német közösség. Kialakultak azok a tevékenységi formák is, amelyek a csoportok külföldi munkájának összetevőit alkották: például a népi németek és ifjúsági csoportjaik ellátása sajtótermékekkel, kölcsönös utak

szervezése, az utak során végrehajtott programok megtervezése, németországi iskolázás, munkaerő-közvetítés Németországba stb.

Az 1933-as hatalomváltás nem okozott azonnal törést az Egyleti Ifjúság külföldi tevékenységében, az egyre kézzel foghatóbb nehézségek csak az 1930-as évek második felétől jelentkeztek. Tevékenységüket azonban a második világháborúig, ha szerény mértékben is, de gyakorolták. A menekülési utat elsősorban az jelentette, hogy tagságuk az életkort figyelembe véve nem csak HJ-korú fiatalokból tevődött össze, hanem annál idősebbekből is.

A Hitlerjugend nem vett részt ebben a némiképp központosított rendszerben, aminek többek között akadály volt, hogy pártifjúságként számos helyről kiszorult. Utóbb viszont hasznosíthatta mindazokat a tapasztalatokat és formákat, amelyeket az említett szervek és ifjúsági csoportok kialakítottak. S a Hitlerjugend kétségtelenül jó szemmel leste el – már ekkor – nemcsak a külföldre irányuló tevékenység keretében fontos mozzanatokat, hanem mindent, amitől egy ifjúsági csoport ifjúsági csoport lehetett.

A HITLERJUGEND KÜLFÖLDI TEVÉKENYSÉGE 1933 ELŐTT

A Hitlerjugend és elődei 1922 és 1933 között egyre dinamikusabb külföldre irányuló tevékenységet folytattak, amelynek mind növekvő üteme, mind pedig irányai beleillettek a weimari időszak ifjúsági mozgalmának hasonló aktivitásaiba, amelytől a mintát is vették. A Hitlerjugend – nem utolsó sorban szűkös lehetőségei révén – a korszakban mindvégig a külföldi, elsősorban a határmenti németiség gondozását tekintette elsődleges feladatának, ezen túlmenő külföldi kapcsolatokra csak nagyon szerény mértékben került sor. Olyannyira ez volt kifelé irányuló tevékenységének fő területe, hogy számos határontúli csoportosulást tekintett saját, birodalmi szervezete részének, amelyek Csehszlovákia és Ausztria esetében régebbi hagyományokkal rendelkeztek.

Kétségtelenül megállapítható, hogy ez a tevékenység még ebben a viszonylag szerény formájában sem valósulhatott volna meg, ha nincs a HJ Határvidéki Hivatala, amely megteremtette az intézményi kereteket, s a HJ teljes szervezetében és azon túl is megpróbálta felébreszteni az érdeklődést a szomszédos országok nemzetiszocialista, illetve német ifjúsága iránt. A külföldi kapcsolatok fejlődését jelezte az is, hogy a Határvidéki Hivatalt több lépcsőben bővítették. A hivatal a külföldi munkát annyira fontosnak tartotta, hogy vezetője azt párthivatallá kívánta emelni, de legalábbis az NSDAP több alszervezete által működtetett intézménnyé. A hivatal stratégiájának magvát képezte, hogy nem kívánt addig várni e kapcsolatok kialakításával, amíg az NSDAP hatalomra jut Németországban, addigra már szilárd lábakon álló, a németországi befolyást biztosító kapcsolatrendszer akart megteremteni. Ennek elérésére kész volt megküzdeni más, hasonló tevékenységet folytató, ráadásul nagyobb tradíciókkal és erővel rendelkező szervezetekkel is. 1931 és 1933 között a kapcsolatok veszítettek intenzitásukból, ebben a személyes összetűzések, a nehézkes gazdasági körülmények és az állandó strukturális változások játszottak szerepet.

Az utak során elvben nagy gondot kívántak fordítani a résztvevők kiválasztására, de a körülmények ezt gyakran nem tették lehetővé, mivel sok esetben nem állt rendelkezésre kellő számú HJ-tag. Az utak előtti felkészítésnek is kiemelt jelentőséget tulajdonítottak, hiszen az egyes külföldi csoportok meglátogatása messze túlmutatott a szimpla szabadidős tevékenységen, identitást növelő, kultúrát megőrző, ideológiát közvetítő szerepe volt. E fő célkitűzés

egyúttal kizárólagossággal is társult, vagyis e tevékenységet csak Németország tekintetében ismerték el, más népek hasonló célkitűzéseit elítélendő törekvésnek tartották. Az utak a külföldi németiség szolgálata mellett egyben a résztvevők egyik leghatékonyabb politikai iskolázását is jelentették. A HJ néhány éves külföldre irányuló munkája révén a német ifjúsági mozgalomhoz hasonlóan, illetve leginkább annak eredményeire építve, kialakította a kapcsolatok létesítésének, fenntartásának forgatókönyvét, illetve a kapcsolatok legkülönbözőbb formáit, s a külsőségekre is figyelemmel voltak.

A tervezett és ténylegesen lebonyolított utak nagyobbik részét a Határvidéki Hivatal maga szervezte és bonyolította le, kisebb részüket a HJ különböző körzetei kezdeményezték és valósították meg. Mindvégig jellemző maradt, hogy az egyes viszonylatokban (főleg Szudéta-vidék) ideje korán kialakuló kölcsönösség ellenére, leginkább a német HJ-tagok indultak útra, a Németországba tartó határon túli német ifjúság látogatásai csak szerény mértékben valósultak meg. A közvetlen kapcsolattartás mellett a szűkös anyagi feltételek ellenére újságokkal, könyvekkel, folyóiratokkal és más eszközzel is támogatták a határon túli csoportok működését.

A Hitlerjugend elképzeléseit leginkább a Határvidéki Hivatalhoz legközelebb fekvő Szudéta-vidéken tudta megvalósítani, annak is az északi, észak-nyugati részén, míg Cseh-Szilézia és a déli területek csak nagyon szerény mértékben kerültek a HJ látókörébe. A szudéta-német területek a HJ külföldre irányuló tevékenységének egyúttal kísérleti laboratóriumát is képezték. Az itt megvalósult kapcsolatrendszer, annak minősége és mennyisége is mintaértékű volt. Más területeken a HJ nem volt ilyen eredményes.

Ausztriával az ottani HJ önállóságának megőrzése folytán is, és a közelfekvő németországi területek fásultsága miatt is nehezen indultak meg a kapcsolatok, és sosem érték el a csehszlovákiai német ifjúsággal fennálló szintet. Itt ráadásul az osztrák HJ birodalmi vonalon tartása is komoly erőfeszítéseket igényelt. Ausztria gyengesége pedig nyilvánvalóan rányomta bélyegét a déli szudéta-német területekre, illetve Ausztria keleti szomszédaival fennálló kapcsolatok minőségére is. Ennél távolabbi területeken – bár a források nagyon hiányosak – még ennél is kisebb együttműködés alakult ki. Sem Danzigban, sem a Baltikumban nem sikerült látványos találkozókat megszervezni és lebonyolítani. Lengyelország felé 1933 előtt még a lehetséges kontaktszemélyek felderítése is alig kezdődött meg.

A Magyarországgal ápoltságok iskolapéldáját mutatták annak, hogy az ausztriai HJ-szervezet nem volt képes, s érdeklődést sem mutatott komolyabb külkapcsolatok építésére, s a Határvidéki Hivaltól való nagy távolság miatt a magyarországi utak száma is valószínűleg nagyon minimális maradt, jóllehet Schmidt és hivatala az asszimiláció előrehaladása miatt prioritásként kezelte Magyarországot. Problémát okozott az is, hogy itt nem volt partnerszervezet sem. Románia volt a jó példa arra, hogy a földrajzi távolságot román állampolgárságú németek felkészítésével lehetett áthidalni, akik azután a HJ mintájára szervezhették a helyi ifjúságot. Mind Jugoszláviában, mind pedig a nyugati és északi határok mentén éppen, hogy csak kialakult némi kapcsolat, rendszerességről az eddig rendelkezésre álló források alapján azonban semmiképpen nem beszélhetünk. A Szudéta-vidék és Ausztria kivételével a többi terület esetén adott esetben ideológiai ellenérzések is gátolhatták a kapcsolatok kialakulását.

A Hitlerjugend a kapcsolattartások során szükség esetén nyomást is gyakorolt a partnerszervezetekre, ha azt tapasztalta, hogy azok eltérnek a birodalmi irányvonalától, s ezzel világossá tette, hogy a mérce egyedül a nemzetiszocialista ideológia maradéktalan alkalmazása lehet. Ez az önkényesség mutatkozott meg a Külföldi Németek Egyesületével szemben is, s egyben tanú-

bizonyosságát adta annak, hogy a Hitlerjugend nagyon szerény külföldi tevékenysége ellenére miként indított harcot egy évtizedek óta ilyen munkát folytató szervezettel szemben.

A Hitlerjugend összességében már 1933 előtt fontosnak minősíthető külföldi tevékenységet valósított meg, amely a kudarcok ellenére hosszútávon mindenképpen hasznosnak bizonyult, hiszen az 1933 utáni hasonló tevékenység egyik alappilléret képezte, amelyre ugyanúgy lehetett építeni, mint a Hitlerjugendbe áramló egykori egyleti ifjúság még ennél is szélesebbkörű tapasztalataira és kapcsolatrendszerére. Baldur von Schirach birodalmi ifjúságvezető a HJ korábbi vezetésétől eltérően az egyik legfontosabb feladatnak a kifelé fordulást tartotta, s ennél fogva az új viszonyok és lehetőségek közepette a szomszédos területek és az ott élő németység mellett a Hitlerjugend az egész világ ifjúsága felé kitérte horizontját. 1933 után – s ez az egyik leglényegesebb változás volt a korai időszakhoz képest – az ifjúsági kapcsolatok pedig már nem egyszer diplomáciai szempontból is fontos szerepet játszottak.

A HITLERJUGEND KÜLFÖLDRE IRÁNYULÓ TEVÉKENYSÉGÉNEK KITELJESEDÉSE, 1933–1939

A Hitlerjugend a második világháborúig szinte minden nemzettel és minden kontinenssel kapcsolatba lépett külföldre irányuló tevékenysége során, s a körülményekből fakadóan nemcsak a politikai nézeteket valló ifjúsági szervezetek váltak partnereivé, hanem – a bolsevizmus kivételével – más alapon szerveződő mozgalmak is. Ahogy a Hitlerjugend általános tevékenységével is milliók számára tett lehetővé olyan elfoglaltságokat (táborok, hajózasok, lógyakorlatok, motorozás stb.), amelyek addig kevésbé széles körben – a lányok esetében pedig csak nagyon kis mértékben – voltak elérhetőek, ugyanez volt a jellemző a HJ külföldre irányuló tevékenységére is, mely révén nagyszámú német fiatal járhatott külföldön, illetve lépett kapcsolatba idegen ország fiataljaival.

A mintákat a HJ számára a külkapcsolatok terén is az Egyleti Ifjúság szolgáltatta, melynek addigra fennálló külföldi kapcsolatait is hasznosíthatta. A HJ sok esetben azonban teljesen újszerű kapcsolati formákkal is előállt. Az 1933 előtti szabadabb külföldi kalandozások korszaka után a HJ-nak igazodnia kellett az anyapárt által meghatározott nagypolitikai irányvonalhoz is, vagyis a HJ külkapcsolatai nem járhattak teljesen önálló utakon. Ámbár a HJ saját tevékenységét nem is értékelte külpolitikai természetűnek, de az ifjúságot alkalmasnak vélte arra, hogy elősegítse a náci Németország külpolitikai céljainak megvalósulását. Vagyis a Hitlerjugend a kölcsönös nemzetek közötti megismerkedés jegyében hozzájárulhatott a Führer nagy „békeművéhez”. Annak ellenére, hogy a BIV a HJ útjait nem tartotta az új Németország népszerűsítésének, a HJ külfölddel ápolta kapcsolatait szakítottak azzal a korábbi hagyománnyal, hogy az ifjak csak kalandból és szórakozásból menjenek külföldre. Minden külföldre vezető út homlokterében komoly küldetés állt.

A kezdeti izoláltság után a Hitlerjugend sikeres volt abban, hogy minél több fiatalt küldjön külföldre, akik valóban hozzájárulhattak ahhoz, hogy Németországról a béke megtartását elsődlegesen szem előtt tartó ország képét terjesszék. A Hitlerjugend a harmincas évek második felére pedig egyre öntudatosabban lépett fel, hiszen erre az időre Németország már megszerezte az egyeduralmat, s külföldön is a kizárólagosság igényével kívánta képviselni a teljes német ifjúságot. A felnövő új generációban a népek kölcsönös tisztelete mellett pedig már a világhatalmi gondolkodás magyát is el kellett vetni. Ez az egyeduralom és a békeszínlelés egy előre elterve-

zett rendszer részét képezte, amely éppen a háború előtti évben érte el a csúcspontját. A HJ csoportjai éppen akkor látogattak legnagyobb számban külföldre, amikor Németország megtette első, nemzetközi tartózkodást és ellenérzést kiváltó terjeszkedési lépéseit, amit ekkor még talán éppen az ifjúsági kapcsolatok segítségével is ellensúlyozni lehetett. A Hitlerjugend felső vezetése pedig pontosan tudta, hogy 1939 mit tartogat. A Hitlerjugend esetében tehát nem önzetlen attitűdről volt szó, hanem sokkal inkább arról, hogy a fiatal korban kialakított kapcsolatok révén, Németországot ismertté és kedvelté tegyék, s Németország így szerezzen befolyást az egyes országok ifjúságára, de ezen túlmenően ezen országok későbbi időszakára is.

A külföldre irányuló tevékenység fejlődésével annak szervezeti keretei is folyamatos expanzióban voltak, mígnem teljesen elválasztották egymástól az idegen nemzetiségű ifjúságokkal és a német (külföldi, népi) ifjúságokkal fenntartott kapcsolatokat. A szervezeti struktúra az alsóbb szinteken is jól szervezett volt, ami garantálta a zavartalan működést. Az utak előkészítése az 1933 előtti hagyományokat követte, s a zavartalan átmenetet biztosította a Német ifjúság Európai Közvetítőszervének integrálása a Birodalmi Ifjúságvezetőségbe. Az utakkal kapcsolatos feltételrendszer azonban folyamatos szigorításokra szorult, mivel csak így lehetett érdemben megfékezni a külföldön visszatetsző magatartást tanúsító csoportok, illetve a BIV-vel nem szimpatizáló szervezetek útjait. Az engedélyezett utak előkészítése esetében a Hitlerjugend illetékes szervei a nemzetközi kapcsolatokban érdekelt minden állami és pártszervvel kapcsolatban álltak. Az utakkal szemben támasztott technikai feltételeken túl, az elveknek is fontos jelentőséget tulajdonítottak. A kifogástalan nemzetiszocialista szellemiség mellett mind az utak vezetőitől, mind pedig a kiutazó csoportok tagjaitól alapos szellemi előképzettséget követeltek meg. Ezt biztosította az ezen a területen meghonosodó háromszintű képzési rendszer, amely a határvidéki és külügyi referensek, a HJ-vezetők és a HJ-egységek számára rendszeresen biztosította a szükséges ismeretek megszerzését. A legjobb iskolázás azonban mégiscsak a közvetlen élményszerzés maradt, vagyis az utak lebonyolítása, amelyben azonban csak a 14 éves kor feletti korosztály vehetett részt.

A külkapcsolatok formái kapcsán a Hitlerjugend alkalmazta a német ifjúsági mozgalom korábbi bevált módszereit, és újakat is meghonosított. E tevékenységi rendszer elsődleges és földrajzilag legközelebb eső részét a határvidéki munka jelentette, amelynek elsődleges feladata a népi szubsztancia megtartása és erősítése volt a határrégiókban. A tervszerű és változatos formákat (határvidéki túrák, menetelések, színjátszó csoportok útjai, énekcsoportok, könyvtárak, a határvidéki HJ-otthonok stb.) felölelő határvidéki tevékenység egyben a külfölddel kialakított kapcsolatok, illetve a külföldre utazó HJ-tagok felkészítésének is alapját képezte, ráadásul nem csak a HJ-ra kellett kiterjednie, hanem a lakosság széles köreire.

A határvidékeken túl a Hitlerjugend felvállalta a külföldön élő birodalmi némettség gondozását is, melynek ifjaira ugyanúgy kiterjedt a HJ-ban letöltendő ifjúsági szolgálati kötelezettség, mint a birodalomban élőkre. Az NSDAP AO keretében működő HJ-csoportok a birodalmi HJ hathatós támogatásával a világ több tucat országában fejtették ki tevékenységüket. Vezetőiket folyamatos iskolázással készítették fel feladataikra, ami azt is elérhetővé tette, hogy egyéb feltételek megvalósulása esetén ezek a csoportok is minél inkább a birodalmi HJ színvonal közelébe kerüljenek. Ebbe a körbe tartoztak olyan nagy nyilvánosságot kapó rendezvények, mint a Németország-tábor, a Németország-túra vagy éppen a Wilhelm Gustloff tábor. Nem volt kevésbé fontos a már több évszázada külföldi országokban élő népi némettség sem, melyek ifjúságánál a birodalmi Hitlerjugendtól való tudatos megkülönböztetés érdekében fokozatosan és egységesen a Német Ifjúság elnevezést vezették be. A népi német ifjúság gondozása terén a Hitlerjugend

sikerrel kerekedett felül a már évtizedek óta ezt a tevékenységet folytató VDA-val szemben is. Az egykori gyarmatok iránti felelősség erősítése is szerves részét képezte e tevékenységnek.

A HJ külföldre irányuló tevékenységének leglátványosabb részét azonban a külföldi ifjúságokkal fenntartott kapcsolatai képezték. A kezdeti izoláltság után a Hitlerjugend évről évre több csoportot és HJ-tagot küldött külföldre, s nagy volt az érdeklődés Németország iránt is. A német ifjúsági szállók a legnagyobb külföldi látogatottsággal büszkélkedhettek a világon. A kétoldalú kapcsolatok mellett látványosak voltak az olyan rendezvények, mint a rádiós körkapcsolás, illetve egyes országok ifjúságával létrejövő közös rádióadások, az olimpiai ifjúsági találkozó és egyéb mozzanatok.

A harmincas években a HJ „külpolitikáját” egyértelműen a kétoldalú kapcsolatok dominálták, a külföldre vezető utak túlnyomó többsége is egyetlen országot érintett. A legkiterjedtebb és összetettebb kapcsolatrendszer értelemszerűen a kiemelt partnerekkel jött létre. Míg azonban Ausztria a külföldi németiség gondozása révén volt hangsúlyozottan fontos, Olaszország és Japán pedig az ideológiai rokonság és a későbbi szövetséges partnerség miatt töltöttek be fontos szerepet, addig Nagy-Britannia és Franciaország a diplomáciai „kényszer” hatására kerültek a HJ külföldre irányuló tevékenységének középpontjába.

Ausztria a németiség felkarolása mellett stratégiaileg is fontos volt, hiszen ugródeszkát jelentett a hagyományosan német érdekszféraként kezelt Közép-, illetve Délkelet-Európa felé. Utóbbi mozzanat viszont már a húszas évek közepétől jelen volt a német politikai, gazdasági, tudományos és publicisztikai diskurzusban, amelyben az Anschluss különböző formái is napirenden voltak. A birodalommal való teljes egységet létrehozó Anschluszig azonban az ausztriai németeket is meg kellett tartani németiségükben, erősíteni őket nagynémet tudatukban, vagyis eltéríteni őket a helyenként kibontakozó osztrák identitástól. E teendők elvégzésére a birodalomból erőteljesen támogatott osztrák NSDAP és a Hitlerjugend megfelelő megoldást kínált, de különösen hatásos lehetett a birodalmi német ifjúsági csoportok célzott bevetése Ausztriában. A náci mozgalom betiltását követően a lehetőségek azonban erősen beszűkültek, s az illegális működés erőteljes birodalmi támogatása is csak a Dollfuss-merényletig működött. Ezt követően ugyanis a nagypolitika szintjén is kínossá vált az államellenes osztrák nácik támogatása. Így 1934-től a birodalmi támogatás csak jóval szerényebb mértékben, s csak leplezetten valósulhatott meg. Az 1936-os német-osztrák egyezményt követően, amely többek között az osztrák nácik működését ismét legalizálta, Ausztriát a HJ külföldi tevékenysége mintaterületévé tette. Az Anschluszt megelőző két évben a HJ csoportjai szó szerint elárasztották Ausztria területét, csak az ország keleti részei mentesültek az áradattól. Mindeközben a HJ az osztrák ifjúsági szervezetekkel egyáltalán nem tartott fenn kapcsolatokat, vagyis Ausztria esetében teljesen elmaradtak az országközi, nagy nyilvánossággal zajló kapcsolatok, közös látogatások és rendezvények.

Olaszországgal ugyan egyelőre feszült volt a viszony az Anschluss lehetősége és a dél-tiroli németiség miatt, de az ifjúsági kapcsolatok fejlesztése már 1933-ban napirenden volt. Olaszországot az ideológiai közelség miatt az is kitűnő partnerré tette, hogy a dinamikusan növekedő, a Római Birodalomra hasonlító szervezeti struktúrával rendelkező, a kormány felügyelete alatt álló, az előkatonai és a világnézeti képzést egyaránt megvalósító Balilla, majd GIL szervezetei nagyon hasonlóak voltak a Hitlerjugendhez és a benne folytatott tevékenységi formákhoz. Az olasz afrikai háborús kaland miatt bekövetkező diplomáciai közeledés és a dél-tiroli németiség helyzetének rendezése révén pedig már minden akadály elhárult, hogy dinamikus és szívélyes ifjúsági kapcsolatok jöjjenek létre a két ország között. Ennek megfelelően a korábban csak szórványos kapcsolatok a „tengely” évtől, 1936-tól igazi lendületet vettek, s minden évben számos

olasz, illetve német ifjúsági csoport látogatott a partnerországba. E látogatások között minden évben több olyan is volt, amely nagy reprezentatív hatással járó, sok ifjat megmozgató kapcsolat volt, amelyet mindkét ország legfelsőbb politikai vezetése is felkarolt. A közös utak és táborozások, a legfelsőbb szintű ifjúságvezetői látogatások, a partnerország minél nagyobb részének felkeresése, egymás létesítményeinek megismerése a hatalmas sajtóvisszhang nyomán is fontos részét képezték a német–olasz kapcsolatoknak. Az olyan új formák, mint a biciklis utak, a rádiós csereadás, az építésztalálkozó, a vezetőcserék, a megszállt területek tanulmányozása pedig sokkal szélesebb spektrumot hoztak létre mint más országokkal fennálló kapcsolat esetében.

Japánnal minden bizonnyal csak a korábbi jó kapcsolatok, az ideológiai rokonság és a két ország közötti baráti, majd szövetségesi viszony következménye volt, hogy az ifjúság is a kétoldalú kapcsolatok útjára lépjen, amelyeknek egyébként nem voltak hagyományai a korábbi korszakban. A Japánban is az egységesülés fázisában leledző ifjúság ugyan nem sokszor fogadta a HJ delegációit, de a megvalósított utak egyediségük miatt nagyon fontos szerepet játszottak. 1937-től már tervszerű kapcsolatokról beszélhetünk. Mivel azonban a nagy távolság miatt nem volt lehetőség arra, hogy a HJ nagy számban küldjön csoportokat a szigetországba, a kiküldött csoportok több hónapot töltöttek ott. E megoldáshoz társultak még egyéb lehetőségek is: szellemi termékek Japánba küldése, kiállítások szervezése, s egy főállású megbízott kiküldése, aki állandó jelenlétével ellensúlyozhatta a HJ ritka látogatásait. A sikert mutatta, hogy az 1938-ra csúcspontjukat elérő ifjúsági kapcsolatok az 1938. novemberi német–japán kulturális egyezménynek is részét képezték, s Japán is mindenképpen a kapcsolatok fenntartását tűzte ki célul.

Angliára Németország egészen a második világháború közepéig potenciális szövetségesként tekintett, de legalábbis szeretne volna elérni, hogy Anglia tartozkódó magatartásával lehetővé tegye, hogy Németország szabad kezet nyerjen külpolitikai aktivitásához. Ebből a szempontból jól jött, hogy a Hitlerjugend is nagyon aktívnak mutatkozott a kétoldalú barátság erősítésében. Ráadásul Anglia 1939-ig (Csehszlovákia feldarabolásig) nagyon előzékeny volt a náci Németországgal és annak ifjúságával szemben is. Az ifjúsági kapcsolatok terén azonban problémát okozott, hogy a Hitlerjugendnek nem volt jó véleménye az angol ifjúságról, amelyet intellektuálisnak, szabadosnak, közömbösnek tartott, különösen kritikusak voltak az ifjúsági világhatalmat meghonosító cserkészekkel szemben. Ennek ellenére a legfőbb partner mindvégig az angol cserkészlet volt. Anglia fontosságát mutatta, hogy Nabersberg már 1934-ben Londonba látogatott, ahol magas rangú ifjúsági vezetők fogadták. Látogatása bizakodásra, de egyúttal óvatosságra is okot adott. A kétoldalú kapcsolatok kialakításában az első pár évben kulcsfontosságú szereppel bírt Jochen Benemann, akinek elkötelezett tevékenysége révén a német–angol ifjúsági kapcsolatok legfőbb és legismertebb fórumává az év különböző szakában, hol Angliában, hol Németországban rendezett közösségi táborok váltak. 1939-ig 30 ilyen táborra került sor. A táborok mellett azonban az ifjúsági utak is egyre nagyobb számban valósultak meg, s a kapcsolatokat tovább színesítették a rádiós csereadások, a frontharcosok gyermekeinek látogatásai, a gazdasági és szociális tematikájú találkozások. 1936–38-ban a HJ évente kb. 30 utat tett Angliába. A megingás a harmincas évek végén következett be. Az Anschluss negatív hatásai még rendeződtek, az 1939-re tervezett programot azonban már csak részben sikerült megvalósítani, hiszen 1939 márciusától valószínűleg teljesen megszakadtak a kapcsolatok. Ezzel egy időben már a HJ sajtója is nyíltan felvállalta az ellenséges hangot. Összességében a Hitlerjugend eddig a pontig azonban mindent megtett a német diplomácia szövetségi igényének alátámasztása és a békeszínlelés érdekében.

A kiemelt partnerek közül egyértelműen Franciaország volt a legproblémásabb partner. Mivel vele Németország semmilyen szinten nem számolt partnerként, maga Hitler is örök el-lenségnek tekintette, a HJ próbálkozásai a kapcsolatok és az egymás közötti megértés fejleszté-sére csakis a békeszínlelés jegyében történhettek. Az amúgy is felaprózódott és németellenes francia ifjúságból mindössze a Francia Ifjúsági Bizottság a francia–német közeledésért és a frontharcos-ifjúság állt szóba a Hitlerjugenddel. A kapcsolatok fenntartása és fejlesztése végett a BIV mesterségesen tartotta fenn a francia–német ifjúsági kapcsolatok legfőbb letéteményesét, a Sohlberg–kört. A kör azonban csak módosított formában folytathatta tevékenységét, s vezető-jét, Otto Abetz is félreállították. A francia ifjúság bizalmatlanságát és érdektelenségét mutat-ta, hogy 1933 után már nehéz volt létrehozni a Sohlberg–találkozókat. A Hitlerjugend viszont kitartóan ostromolta a francia ifjúságot a kapcsolatok fenntartásáért, ezt bizonyították Schirach, Nabersberg és Lauterbacher sorozatos útjai. Az 1934-ben meginduló kölcsönös utak 1935-ben a Saar–vidék visszacsatolása következtében ismét elhalványultak, majd 1936-ban is-mét növekedésnek indultak, s 1937-ben a legtöbb HJ-útra került sor Franciaországban. Franci-aország esetében is kísérleteztek a közös táborok rendezésével, de ezek messze nem voltak olyan sikeresek, mint az angol ifjúsággal tartott hasonló táborozások. Az általános francia szkepticizmus mellett tovább növelte a bizalmatlanságot, hogy 1935-ig a HJ kiemelten gondozta a Saar–vidéki német ifjúságot, később pedig franciaországi látogatásainak jelentős része El-zás–Lotharingia területére irányult. 1938-ra ismét a feszültség vált dominánssá a kapcsola-tokban, amit a háborúig már nem is sikerült enyhíteni.

Délkelet–Európa Németország számára való fontossága az ifjúsági kapcsolatok területén is megfigyelhető volt. A három legfontosabb délkelet–európai ország – Magyarország, Jugoszlávia és Románia – azonban eltérő súlyt képviseltek a Hitlerjugend számára. A három ország közül a legintenzívebb kapcsolatok Romániával alakultak ki. A sok tekintetben zavarosan végbemenő államifjúsági szervezkedés, amely időszakosan a romániai német ifjúság érdekeit is sértette, a király és körének francia és angol orientáltsága ellenére a HJ befolyása alatt ment végbe. Ez annak ellenére így volt, hogy Romániába egyelőre nem túl sok HJ-út vezetett, s azok jelentős része is inkább a romániai németiség felkeresésére irányult. A román ifjúsággal a harmincas évek második felére a vezetők cserekapcsolata vált a legfontosabb kapcsolódási ponttá. Sidorovici román ifjúsági vezető sorozatos németországi útjai, s Schirach két romániai látogatá-sa is ezt támasztotta alá. A vezetői látogatásokat egészítette ki a HJ gazdasági referenseinek útja, vagy éppen a HJ-tancsapatok Romániába küldése. A térségben a HJ megítélése szerint minden nehézség ellenére az Ország őrzői váltak a legfontosabb államifjúsági szervezetté. Emellett meglehetősen szabadon végezhet tevékenységét a harmincas évek második felére a nemzetiszocialista irányultság alatt egységesülő romániai népi német ifjúság is, amely a szintén birodalmi HJ mintáit követve a háborúig csaknem a teljes német ifjúságot összefogta, s számos területen a birodalmi színvonalat elérő tevékenységet folytatott.

Az államifjúság felépítése kapcsán Jugoszláviában is hasonló folyamatok mutatkoztak, ott a Sokol szervezetére alapozva szintén a harmincas évek második felére fogták össze a teljes ifjú-ságot. A HJ-tal való kapcsolatok azonban nehezen indultak be, mivel Jugoszlávia kezdetben elutasító volt. 1935-től aztán egyre több HJ-csoport érkezett a balkáni országba, amelyek fő célterülete a szintén még az egységesülés fázisában lévő népi német ifjúság volt, bár a jugoszláv aggályok gyakran okoztak problémát e területek felkeresése kapcsán. A harmincas évek máso-dik felében már a Sokol vezetőinek csoportjai is felkeresték Németországot, Schirach belgrádi, valamint Miletic testi népnevelési miniszter németországi látogatása pedig már a legmagasabb

rangú kapcsolatokról tanúskodtak, amelyek 1938-ra érték el csúcspontjukat, amikor is a HJ már 34 csoport jugoszláviai útjával számolt. A Sokollal azonban soha nem váltak igazán bensőséggé a kapcsolatok.

A Balkán többi országával még ennél is szerényebben alakultak a kapcsolatok. A bulgáriai viszonyok hasonlítottak még legjobban a két fontosabb balkáni partnerhez. A harmincas évek második felében kezdődő, de csak vontatottan haladó államifjúsági szervezkedésre, és a testi nevelés megszervezésére német mintákat vettek alapul, s 1935-től már nagyon szerény kapcsolatok is kialakultak a bolgár ifjúsággal, amelyek 1938–39-re évi tíz úttal már itt is érték csúcspontjukat. Az utak kisebb száma persze abból is adódott – csakúgy mint Görögország esetében –, hogy itt nem játszott szerepet a népi német ifjúság gondozása. A néhány nagyszabású HJ-út, illetve Schirach 1937-es látogatása azonban nagy hatást értek el. Görögországban hasonlóan nehézkesen zajlott az államifjúság megszervezése, s a HJ-tal fennálló kapcsolatok is végig szerények maradtak, jóllehet fokozatos emelkedést mutattak, s 1938-ban 7 HJ-úttal érték csúcspontjukat. Görögország esetében azonban soha nem volt igazán kedvező a fogadtatás, Schirach 1937-es szintén nem minden probléma nélkül lezajló athéni útja sem lendített a kapcsolatokon. Ennek ellenére, a HJ úgy vélte, hogy valamilyen szinten érvényesül befolyása Görögországban is. Albániával alakultak ki a legvisszafogottabb kapcsolatok, valószínűleg évente egy csoport járhatott Albániában, 1935-ben pedig az első albán csoport Németországban. A harmincas évek második felében vették tervbe, hogy HJ-kiképzőket küldjenek Albániába, illetve albán ifjúsági vezetőket fogadjanak a HJ táboraiban és iskoláiban. Összességében megállapítható tehát, hogy a HJ befolyásszerzése a Balkánon megfelelt Németország e térségben fennálló tekintélyének.

Dél-Európa fennmaradó két országában – Spanyolországban és Portugáliában – az ott kibontakozó jobboldali tekintélyelvű rendszerek kedvező terepet nyújthattak az ifjúsági kapcsolatok fejlesztésére is. E kapcsolatok fejlesztését hátráltatta azonban a viszonylag nagyobb távolság és az a tény, hogy nagyobb számú németiséget itt sem kellett gondozni. Spanyolország esetében ehhez jött még a polgárháború, így az ott fő partnerként szolgáló Falange-ifjúsággal nagyon alacsony szintű kapcsolatok jöttek csak létre, amelyek 1937-ig nem sok hatást értek el. Az igazi lendületet a spanyol ifjúság nagy létszámú és nagy nyilvánosságot kapó 1937-es útja adta meg, mely után sorozatosan érkeztek spanyol ifjúsági vezetők németországi képzésre. Jutta Rüdiger és Pilar Primo de Rivera személyes jó kapcsolata révén pedig a leányifjúság is élénkebb kontaktusokat teremtett a harmincas évek végére. A polgárháború miatt azonban továbbra is csak kevés német csoport érkezett Spanyolországba. Az 1939-ben felállított nagyszabású tervet pedig egyelőre a polgárháború utáni nehéz helyzet miatt nem lehetett megvalósítani. Portugáliával csak a harmincas évek második felében alakultak ki kötődések, amelyek a portugál államifjúsághoz kapcsolódtak, melynek további kiépítését a HJ portugál ifjúsági vezetők németországi képzésével és instruktorok kiküldésével segítette elő. 1936-tól évente már több HJ-csoport látogatott Portugáliába, de igazán nagyszabású, nagy propagandát nyújtó kapcsolatra a portugál ifjúság szerénysége és szűkös anyagi helyzete miatt nem került sor. A HJ befolyásának biztosítására a Németországgal alapvetően szimpatizáló két dél-európai országban azonban nem is voltak szükségesek nagyobb erőfeszítések.

Skandinávia 1933 előtt a német ifjúság egyik legfontosabb működési területe volt, ami a náci hatalomváltást követően többnyire negatív irányban változott meg, s ezen az sem változtatt sokat, hogy e népeket Németországban „fajilag értékes”, rokon nációknak ismerték el. Dánia közelsége miatt optimális partner lehetett volna, de régi sérelmek (főleg versailles-i határrendezés) miatt nem alakultak kedvezően a kétoldalú kapcsolatok. A dániai német kisebbség túl

kicsi volt, így komoly problémát nem okozott ebben a viszonyban. Így az sem ütközött komolyabb akadályokba, hogy a Hitlerjugend felkarolja az észak–schleswigi német ifjúságot, s a HJ útjainak túlnyomó része is ebbe a térségbe irányult, 1935-től szinte elárasztották Dániát. 1936-ra 25 úttal Dánia valóban fontos partnernek tűnt, de a BIV igyekezett tovább fejleszteni a kapcsolatokat. Így a harmincas évek végén már nagyobb számban keresték fel a HJ csoportjai a nem német területeket. A legfőbb partnerül szolgáló dán konzervatív ifjúsággal azonban nem sok érintkezés történt.

Svédországgal látványosabban alakultak a kapcsolatok, amelyekben a németországi Északi Társaság is segédkezet nyújtott. Ennek megfelelően már 1933-tól jártak HJ-csoportok Svédországban, ahol leginkább a náci és nemzeti ifjúsági szervezetek, utóbbiak közül is főleg a cserkészek voltak a legfontosabb partnerek. 1935-től itt is nagyfokú emelkedés figyelhető meg az utak számában, s a harmincas évek második felében a svéd ifjúság is egyre gyakrabban látogatott Németországba. 1938-ig folyamatos volt a kapcsolatok bővülése, amelyekre nagy hatással voltak az olyan reprezentatív utak, mint a HJ ezer fős csoportjának svédországi útja. A kapcsolatok igazi fénypontját azonban az 1937-től megrendezett közös táborok és az ún. Ifjú Észak rendezvényei jelentették. Az 1939-től ismét csökkenő intenzitású kapcsolatok azonban mindvégig felületesek maradtak, hiszen a svéd ifjúságot nem lehetett befogadóvá tenni a HJ nézetei iránt, így a nagy intenzitású érintkezés összességében nem eredményezett különösebb befolyásszerzést a svéd ifjúságra.

A későbbi quisling–Norvégia meglehetősen szerény partner volt a harmincas években. Itt is a cserkészek jelentették a partnerség kiindulópontját, a náci ifjúság jelentéktelen volt. Az első utakra már a harmincas évek első felében sor került, 1935-től pedig már több közös tábort is tartottak. Igazi látványos megjelenési forma itt is a HJ ezerfős csoportjának norvégiai útja volt. 1939-től már itt is erodálódtak a kapcsolatok.

A legfelszabadultabban az addig magáról keveset hallató, nem régóta független Finnországgal alakult a viszony, amely a szovjet veszélytől tartva érthető módon szövetségeseket keresett. A két ország ifjúságai ehhez mérten szintén nagyon szívélyes kapcsolatot alakítottak ki, s a kapcsolatok már 1933-tól kezdve nagyon élénken alakultak. 1934-től a finn látogatások már sorozatosak voltak Németországban, s a HJ szintén növekvő számú útjai során már Finnország legészakibb területeit is felkereste. A rádiós cseradásokkal színesített kapcsolatok 1938-ra érték el csúcspontjukat, amikor már 44 HJ-útra és 4–5 közös táborra került sor. Finnország tehát az észak–európai régióban a Hitlerjugend legfontosabb partnerévé lépett elő.

Németország keleti szomszédai közül egyértelműen Lengyelországot övezte a nagyobb ellenszenv. S ez csak az átmeneti diplomáciai érdekek miatt szorult némiképp háttérbe, 1938-tól azonban ismét fokozatosan romló propaganda jellemezte Lengyelországot. Nagyon fontos volt viszont a lengyelországi német ifjúság felkarolása, amely erősen széttagolt volt, területenként más–más szervezetben fejtette ki tevékenységét. Az egységesülést a lengyelországi németiség széthúzása mellett a lengyel hatóságok ellenszenves magatartása is hátráltatta. A német ifjúság mellett a lengyel ifjúsággal is kialakult egyfajta ambivalens viszony, a HJ leginkább a megszerzendő államifjúság magjának tartott Ifjú Légiónal és a cserkészekkel tartott fenn kapcsolatokat. A kapcsolatok velük 1934-től követhetők nyomon, de egyelőre nagyon szerény mértékűek voltak. 1935-ben már némivel több útra került sor, amit elősegített, hogy a rádiós világműköpösítés után Lengyelországgal jött létre először rádiós csereadás, ami nagy nyilvánosságot biztosított az ifjúsági törekvéseknek. Az adás után mérhetően több lengyel csoport érkezett Németországba, jóllehet jó részük csak átutazóban tett itt néhány napos pihenőt. S

hogy a feszültségek továbbra is fennmaradtak, jól mutatta, hogy már ekkor is voltak visszamondott utak. A kétoldalú ifjúsági kapcsolatok egyik legfőbb mozgatója a Hitlerjugend majna-frankfurti területe volt, amely 1937-től újabb lendületet adott a kapcsolatoknak. Az addig mind a lengyel közvélemény, mind pedig számos ifjúsági vezető által szkeptikusan kezelt lengyel-német ifjúsági kapcsolatok ezzel el is érték csúcspontjukat, az 1938-ra tervezett utak megvalósulása ugyanis már kétséges volt. A két ország között 1939-re ismét tetőfokra hágó nagypolitikai nézeteltérések miatt az erre az évre tervezett utak pedig teljességgel elmaradtak.

A legfontosabb partner Csehszlovákiában is az ottani németiség ifjúsága volt, amely ugyancsak hosszú utat járt be, amíg a harmincas évek végére Konrad Henlein irányításával egységes szudétanémet ifjúsággá vált. A Hitlerjugendnek a cseh ifjúsággal nem igen voltak kapcsolatai, valószínűleg még annyi sem, mint a lengyel ifjúsággal. A Csehszlovákiába látogató elenyésző számú HJ-csoportok inkább a Szudéta-vidéket keresték fel. 1937-től pedig már semmilyen kapcsolatról nem tudunk. E „nyugodt” időszak után, 1938 végén Németország az Anschluss után – Csehszlovákia rovására – már második területi nyereségét könyvelhette el. A birodalomnak átadott Szudéta-vidéken a szudéta-német ifjúságot azonnal átvették a Hitlerjugendbe, létrehozták a HJ szudéta-vidéki területét, s itt is megindult a küzdelem, hogy az egyelőre HJ-on kívüli német ifjúságot is megnyerjék. Csehszlovákia teljes feldarabolása után, 1939 márciusában német védállamként jött létre Szlovákia, amelynek Hlinka Ifjúságával már a háború előtt sor került az első kölcsönös utakra. Zavartalanul kezdődhetett meg a Német Ifjúság szervezetének felépítése, amely a háborúig olyan nagy lendülettel folyt, hogy az ifjak 90 százaléka a szervezet tagjává vált.

A Baltikumban szintén kettős német érdek állt fenn, amelyek az ifjúsági kapcsolatokat is meghatározták. A balti államok egyrészt a német hatalmi érdekek színterét képezték, másrészt itt is fontossá vált a nem túl népes német kisebbség segítése. A Memel-vidék odacsatolása miatt a legproblémásabb viszony a közvetlenül szomszédos Litvániával állt fenn. Feszültség adódott abból is, hogy Litvánia megnehezítette az ottani németiség önszerveződését, a német ifjúság is csak 1938-ra tömörülhetett egységes szervezetbe. A birodalomból leginkább a HJ kelet-porosországi területe vállalta fel a litvániai németiség segítségét, ami azonban csak az ifjúsági vezetők birodalmi képzésére terjedt ki. HJ-utakról csak 1939-ből van tudomásunk. A litván ifjúsággal semmilyen kétoldalú kapcsolat nem jött létre.

Kedvezőbb volt a helyzet Lettorszáiban. Itt a nagyon szerény számú németiség ifjúsága több szervezetben tevékenykedett, amelyeket később itt is egyetlen szervezetben egyesítettek, még ha az autoriter lett rezsim 1934-es bevezetése némiképp hátráltatta is a folyamatot. Mindenesetre a harmincas évek második felére jelentősen bővült a létszám, s az itteni német ifjúság próbált minél inkább hasonlítani a birodalmi tevékenységi körökhöz. A lett ifjúság államifjúsági tervei során szintén német és olasz mintákat vett alapul. Észtországban hasonlóan a harmincas évek végére alakult államifjúság, amely magába foglalta a német ifjúságot is. A Hitlerjugend útjai többnyire mindkét északi országot érintették, gyakran Finnországban folytatódtak. Az előkre már 1933-ban sor került, számuk azonban mindvégig alacsony maradt. A HJ csoportjai a német ifjúság mellett a helyi ifjúsággal, főleg a cserkészekkel találkoztak. 1938-ban az Anschluss miatt, 1939-ben pedig a Memel-vidék Németországhoz csatolása miatt vált mindkét partnerország tartózkodóbbá a HJ-tal szemben, ami a HJ útjainak számára is rányomta bélyegét.

A nyugati szomszédok közül egyértelműen Belgium volt a legfontosabb célország, hiszen itt volt Langemarck, az egykori első világháborús csatahely, amit a HJ a végletekig misztifikált. Langemarck és más csataterék látogatásának biztosítására az első években a HJ nem kívánt

nagy számú úttal feltűnést kelteni, hanem visszafogott maradt. A harmincas évek közepén az első belga csoportok is megjelennek Németországban, és ezzel párhuzamosan a HJ is egyre gyakrabban járt a nyugati szomszédságba, Belgium végül az egyik legintenzívebben felkeresett területek egyikévé vált. A harmincas évek óta a legfontosabb kapcsolódási pontok a belga–német ifjúsági táborok voltak. Hollandia régi demokratikus rendszere, „bolsevikbarátsága”, és a zsidók állítólagos nagy szerepe miatt kezdetben szintén nem tartozott a preferált úti célok közé, ráadásul az ifjúság itt vallási, politikai alapon eléggé tagolt volt. Így a kapcsolatok csak a harmincas évek közepén indultak, ettől kezdve folyamatosan bővültek, s az évtized végére Hollandia is nagyon kedvelt célországgá vált. Luxemburgba és Svájcba mindössze évi néhány útra került sor, utóbbi esetében szinte kizárólag a német nyelvű területekre. Liechtensteinnal még ennél is szerényebb volt a kötődés, többnyire a Svájcba látogató csoportok tettek ide kitérőt.

Az Európán kívüli világgal csak szórványos kapcsolatokkal rendelkezett a Hitlerjugend. Az Amerikai Egyesült Államoknak hagyományosan rossz megítélése volt a náci Németországban, így vele a kapcsolatok minimális szinten maradtak. A HJ inkább saját imázsának javítására törekedett, amit az amerikai érdeklődő látogatások gondozása, amerikai kiállításokon való részvétel és rádiós csereadások segítségével kívánt elérni. Arról nincsenek információink, hogy a helyi német ifjúsággal milyen kapcsolatokat ápolt a HJ. Latin–Amerika Németország számára a 19. századtól fogva fontos érdekszféra volt, ráadásul a kontinens országai szinte egytől–egyig jelentős német kolóniákkal rendelkeztek. A Hitlerjugend leginkább ezek gondozására koncentrált itteni tevékenységét. A legerősebb szálak Chilével alakultak ki, melynek németisége a birodalmi támogatások segítségével több ifjúsági szervezetet működtetett. A chilei ifjúsággal fennálló kapcsolatokról egyelőre nem tudunk. Brazíliában hasonlóan fontos német kolónia működött, több német ifjúsági szervezettel, de a németországi HJ a brazil államifjúsági tervek segítségével a brazil ifjúságra is ki akarta terjeszteni befolyását. Egyéb kapcsolatokról a brazil ifjúsággal szintén nem tudunk. Argentínában szintén az ottani német ifjúság gondozása volt fontos, csak úgy mint Kolumbiában, Mexikóban, Uruguayban, Peruban és Haitin. Mexikóban a HJ a mexikói cserkészekkel is kapcsolatot ápolt. Bolíviában német ifjúság híján a helyi ifjúság volt az elsődleges célpont, amely ráadásul nagyon érdekelt volt a HJ megismerésében, 1938-ban és 1939-ben bolíviai ifjúsági vezetők tettek tájékozódó látogatást Németországban. A Hitlerjugend a latin–amerikai német ifjúság munkáját vezetőképzéssel, a Németország–táborban való részvétel biztosításával igyekezett elősegíteni. 1934-ben minden fontosabb latin–amerikai ország német ifjúsági vezetője Németországi látogatáson vett részt. A többi latin–amerikai országgal való szálakról egyelőre nincs tudomásunk.

A Közel–Keleten leginkább Törökországban szerzett befolyást a HJ, az egykori Török Birodalom mandátumigazgatás alatt álló területein kevésbé. A HJ igyekezett a török államifjúsági tervek megvalósítását támogatni, ezáltal itt is befolyást szerezni, s ennek elősegítésére a török ifjúság is meghívást kapott a birodalomba, miközben a HJ is többször ellátogatott Törökországba, leginkább a Balkánra vezető utak végállomásaként. Schirachot 1937-es nagy délkeleti és keleti körútja során Kemál is fogadta, ami jó alkalmat jelentett a HJ és a német ifjúságnevelési rendszer reklámozására. Szíriában, Irakban és Iránban a mandátumadminisztráció nem nézte jó szemmel a HJ kapcsolatszerzési törekvéseit, így Schirach látogatása sem hozott kézzel fogható eredményt. E területek kapcsán meg kellett elégedni azzal, hogy szír, iraki és iráni cserkészek látogattak Németországba.

Afrikában a HJ az egykori gyarmatokon volt aktív – így Délnyugat–Afrikában és Kelet–Afrikában –, s ezeken a területeken a különböző szervezetekben tevékenykedő német ifjúságok-

ra mindenképpen ki akarta terjeszteni befolyását, aminek azonban itt is gátat szabott az angol madátumigazgatás. A birodalmi támogatás azonban rendszeres volt. Ezen kívül csak a távolkeleti sziámi érdeklődés, új-zélandi cserkészlányok és ausztrál egyetemi hallgatók németországi kirándulása érdemel még említést.

A Szovjetunió az ideológiai ellentét miatt nem jöhetett szóba partnerként, pedig hatalmas ifjúsági szervezete minden más szempontból alkalmas partner lehetett volna. A két diktatórikus rezsim ifjúsága azonban szemmel tartotta egymást, ami német részről az antibolsevista nevelés részét is képezte. Az antibolsevista európai ifjúsági összefogás egyelőre pedig csak kezdemény maradt.

A HITLERJUGEND ÉS MAGYARORSZÁG

A Németország és így a Hitlerjugend számára is oly fontos délkelet-európai térségben Magyarország és a magyar ifjúság a legellentmondásosabb partner volt a német ifjúság számára. Míg Csehszlovákia feldarabolása megoldotta az addig Magyarországhoz hasonlóan problémás partnerrel fennálló kapcsolatok kérdését, hiszen Szlovákia a német óhajoknak a legszélesebb körben tett eleget, illetve Románia is egyre inkább a német ifjúság mintáit adaptálta, s némi körülmenyességgel ugyan, de a német kisebbség ifjúsági tevékenységének is mind szélesebb teret engedett és Jugoszláviával is egyre szívélyesebben alakultak a kapcsolatok, addig Magyarország tartózkodóan és kényszerűen viszonyult a HJ kapcsolatépítési törekvéseihez.

E mindkét ország számára kellemetlen helyzetnek a magyarországi német kisebbség megítélése állt a háttérben. Magyarország 1918 utáni, kezdetben liberális kisebbségpolitikája a trianoni békeszerződés következtében vált idegessé, amely alig-alig volt hajlandó engedelményekre és kompromisszumokra. Ez különösen igaz volt a trianoni Magyarország legnagyobb kisebbsége, a németiség esetében, amelynek etnikai megtartására és az anyaországgal való intenzívebb kapcsolattartásra irányuló törekvéseit az esetek többségében „pángermánizmusnak” bélyegezve örökös éberséggel és aggályokkal szemlélték. A kisebbségek mielőbbi asszimilálására törekvő magyar kisebbségpolitika számára létkérdés volt, hogy az ezzel ellentétes folyamatokat minél inkább hátráltassa. Ebben a tekintetben kulcskérdés volt az ifjúság, hiszen az életkorból adódó magasabb fogékonyság következtében ebben az időszakban lehetett elvetni az identitás magvait. Ebből következett, hogy ebbe a magyar szemléletbe nem fért bele egy önálló magyarországi német ifjúsági szervezet megalakítása.

Miután a harmincas évek közepére Franz Basch és társai révén egyre inkább megerősödött a magyarországi németiségen belül a német identitás és a kisebbségi jogok mellett határozottabban – magyar megítélés szerint radikálisan – kiálló irányzat, a magyar politikának a korábban több problémát okozott az „ébredő” németiség. Mivel az ifjúsági szervezet megalapítása a magyar ellenállás miatt 1941-ig nem következhetett be, a magyarországi németiség más megoldási formák felé fordult, amit egyébként a Weimari Köztársaság ifjúsági mozgalma már az 1920-as évektől bevált formaként kínált. A németországi ifjúsági csoportok látogatása és a magyarországi német ifjak Németországba küldése jó megoldásnak tűnt. Nem utolsósorban e módszer alkalmazása juttatta németországi jogi diplomához Franz Bascht is. Bár magyar részről ezeket a formákat, különösen a „pángermán eszméket” Magyarországra hozó ifjúsági csoportok látogatásait mindig is árgus szemmel követték. Ráadásul a magyar hatóságok nem is igen törekedtek arra, hogy különválassák a valós pángermán, a hazai németiséget Magyaror-

szágtól elidegenítő szándékokat, a jogos anyaországi törődéstől, amit Magyarország oly jogosan követelt meg a szomszédos országoktól az ottani magyarság tekintetében. Az mindenesetre egyértelmű volt, hogy 1933 után látványosan fokozódik ez a „pángermán” veszély – ez a nemzeti-szocialista ideológiából egyenesen következett. Ezt követően ugyanis egy fokozatosan feltörekvő, világhatalommá váló Németország több milliós, egyre inkább államifjúsággá váló ifjúsági szervezete vette át a külföldi németiség gondozását a háborús sebeket csak lassan begyógyító és nagyon széttagolt ifjúsággal rendelkező Weimari Köztársaságtól.

A potenciális veszélynek – úgy tűnik – Magyarország megpróbált elébe menni, és az ifjúsági kapcsolatok már-már diplomáciai rangra emelésével igyekezett elterelni a figyelmet a magyarországi német ifjúságról. Ez az első két évben talán sikerült is, hiszen az ifjúsági kapcsolatok terén a figyelem egyértelműen az 1933-as magyarországi Hitlerjugend-látogatásra és a Levente 1934-es németországi vizitjére irányult. Míg azonban ezt a vonalat 1935-től a korábbinál még szélesebb keretek között kívánták tovább vinni, addig más – e fényes eseményekből kimaradó – HJ-csoportok látogatásai az érem másik oldalát is előtérbe helyezték. A Basch-ügy kapcsán a Birodalmi Ifjúságvezetőség pedig már a német diplomácia által kijelölt, visszafogottságot és toleranciát sugalló útvjáról is letért. Az így megingó ifjúsági kapcsolatok csak 1937-re normalizálódtak, amit közös táborozás, növekvő számban érkező HJ-csoportok és Schirach villámlátogatása is bizonyított. Új jelenség volt, hogy a HJ a nehézkesnek és körülményesnek tartott Levente mellett tudatosan kapcsolatot keresett a cserkészekkel is, ami tényleges utakban is megmutatkozott, jóllehet a magyar cserkészek kilépését az angol befolyást jelentő nemzetközi irodából a háborúig már nem sikerült elérni.

A helyreállt kapcsolatok 1938-ban tovább terebélyesedtek, 1939-ben a tervezett 16 úttal pedig elérték csúcspontjukat. A kapcsolatokat azonban továbbra is a nagy propagandával kísért rendezvények fémjelezték: 1938-ban a HJ 120 fős, 1939-ben pedig a Haditengerészeti HJ 350 fős csoportjának magyarországi táborozása, illetve ezek viszonzása a Levente részéről. A mellékelt térkép is mutatja, hogy e nagy nyilvánosságot kapó kapcsolatok és a HJ egyéb ismert útvjai során a Hitlerjugend számára olyan programot állítottak össze, amely lehetővé tette a németek által lakott területek szinte teljes elkerülését, s erre a magyarországi német követség is gondot fordított. A Németországból érkező HJ-csoportok átlagban 17 napig maradtak, s a „nagy” látogatásokat nem számítva kb. 20 fősek voltak. Érdekes, hogy mindössze két lányok által tett útról van tudomásunk. További jellegzetesség volt, hogy 1939-ben, vagyis a Volksbund megalapítása után találjuk az első olyan utat, amit a BIV hivatalosan is – a VoMi támogatásával – népi német útnak (volksdeutsche Einsatzfahrt) nyilvánított, továbbá az, hogy a Magyarországra vezető utak esetében jóval gyakoribb volt, hogy egyúttal más, szomszédos országot is felkerestek a HJ csoportjai.

A kétoldalú kapcsolatok – kivált a Leventével – összességében tehát sosem az őszinte barátságon alapultak, hiszen az ifjúsági kapcsolatokat Magyarországon nem tudták a német kisebbség ügyétől eltérően kezelni, így a gyanakvás, az ide látogató német ifjak állandó megfigyelése, távoltage a hazai német ifjúságtól voltak a legszembevetőbb jellemzők. Már a kezdetek sem önkezdemenyezésen alapultak, hanem a nagypolitika eszközévé tették az ifjúsági kapcsolatokat. Így a nem nagyszámú találkozások alkalmával is gyakori jelenség volt – s ezt Berlinben pontosan látták – a nehézkeség, a halogatás, a görcsösség. Magyarországon úgy vélték, hogy egy-egy nagyszabású, fényes, baráti gesztusokban duzzadó eseménnyel megfelelnek az elvárásoknak. Az e helyzetből fakadó disszonanciát igyekeztek kihasználni a cserkészek minél ügyesebben, de velük szemben megmutatkozó kezdeti előzékenység a harmincas évek végére egyre

inkább türelmetlenségbe fordult, mivel az MCSSZ nem volt hajlandó kilépni a nemzetközi cserkészmozgalomból. Méginkább fokozta a kételyeket Magyarországon az Anschluss, amely révén a két ország közvetlen szomszédságba került egymással, valamint Csehszlovákia ügye. Taktikai okok – s nyilván a revíziós törekvések miatt is – 1939-re még egy újabb cúspontra értek az ifjúsági kapcsolatok is, s a korábbi tartózkodó viszony után, úgy tűnt, hogy a Hitlerjugend is hajlandó még egy próbát tenni a közeledés jegyében.

A magyar óvatosság megmutatkozott a birodalmi németiség magyarországi tevékenysége esetében is. Az NSDAP helyi szervezetét a magyar kormány ugyan már 1934 elején engedélyezte, de kikötötte, hogy az csak Budapesten működhet. Ennek addig nem volt különösebb jelentősége, amíg a németek többsége valóban Budapesten élt. A magyarországi német kolónia azonban folyamatosan bővült, s egyre inkább vidéken is megjelent. Ennek a növekedésnek a következménye volt az NSDAP szervezeti fejlesztésének igénye, amit a magyar kormányzat 1939-ig azonban megakadályozott. Az NSDAP-n belül a Hitlerjugend Magyarországon nem fejtett ki látványos tevékenységet, bár mindenben igyekezett hasonlítani a birodalmi anyaszervezethez, kapcsolatok is az utóbbival álltak fenn, a magyar ifjúsággal és a magyarországi német ifjúsággal formális kapcsolatai csak szerény mértékben lehettek.

A HITLERJUGEND KÜLKAPCSOLATAI A HÁBORÚ IDEJÉN

A háború különleges körülménye rányomta bélyegét a Hitlerjugend külföldre irányuló tevékenységére. A változások már 1939-ben jelentkeztek, amelyek egyelőre azonban csak az utak számának csökkenését, illetve egyes területek háború miatti háttérbe szorulását eredményezték. Ez annak ellenére következett be, hogy a Hitlerjugend szándékai szerint tovább kívánta fokozni más országokkal és azok ifjúságaival fennálló kapcsolatait. S ezen az úton haladt volna tovább az új birodalmi ifjúságvezető, Artur Axmann is. Az 1939 előtt kialakult kapcsolatrendszerre támaszkodva új személyi és anyagi feltételek közepette a HJ külügyi tevékenységének új súlypontjai alakultak ki. Ezek közül a legszembetűnőbb a bilaterális kapcsolatok visszaszorulása volt, amelyek korábban uralták a HJ külföldre irányuló tevékenységét. E változásnak kényes oka volt, hogy Németország fokozatos háborús terjeszkedése miatt az elfoglalt országokkal megszűntek a korábbi kapcsolatok, illetve a Hitlerjugend más partnerek felé fordult a meghódított országokban. A német megszállás alatt álló országok mellett kiestek azok az országok is, amelyek a háború miatt szembe kerültek Németországgal, illetve ellenségévé váltak. Ebből következett, hogy Európában már csak azoknak az országoknak az ifjúságai ápoltak kapcsolatot a HJ-tal, amelyek szövetségesi, de legalább baráti semleges viszonyban álltak Németországgal. A békekörülmények közepette is nagyon szerény interkontinentális kapcsolatok egyetlen szemét már csak Japán jelentette.

Az összességében fokozatosan, a sztálingrádi vereség után rohamosan szűkülő HJ-tevékenységhez a külföldre irányuló munka szervezeti kereteinek zsugorodása társult, amely a Külügyi és Néppolitikai Hivatal ismételt összevonását, s számos szervezeti egyszerűsítést hozott magával. Kiterjedtebb volt viszont a HJ parancsnokságainak és megbízottainak hálózata a megszállt, illetve baráti országokban, amelyek a külföldi HJ összefogása és mozgósítása mellett gondozták az e területek idegen nemzetiségű ifjúságával fennálló kapcsolatokat, illetve „tanácsadással” szolgálták ezen ifjúsági szervezeteknek a fejlődését. Miután az utak száma folyamatosan csökkent, az engedélyezés ismét visszaszállt a hivatalra, amely az utak kapcsán folyamat-

san a külügyminisztérium és más szervek ellenállásába ütközött, s korlátozta e tevékenységet a szűkös devizahelyzet is. Ebben a helyzetben a HJ és a BDM korábban olyan aktív területei és főkörzetei, amelyek akár több tucat utat is lebonyolítottak évente, már ritkán voltak kezdeményezői a külföldi kapcsolatok fenntartásának és fejlesztésének. A külföldi utakról a döntések már minden esetben a Birodalmi Ifjúságvezetőségben születtek, amely csupán a megvalósítást delegálta az alsóbb területi egységekre.

A háborús sikerek hatására a Hitlerjugendben a korábbinál jobban előtérbe került az európai ifjúsági vezetőszerop hangoztatása. Ezt a felsőbbrendű tudatot bele kellett nevelni minden HJ-tagba. A vezető ifjúságtól elvárták, hogy maradéktalanul tisztában legyen az európai népi-ségi viszonyokkal, ismereteket és tapasztalatot szerezzen a külföldi munkában, tanuljon nyelveket. Ez volt ugyanis a biztosítéka annak, hogy e vezetőszerop, amely nem utolsósorban a valóban jobb képzettségéből fakadt, a jövőben is fennmaradjon. Ehhez pedig ismerni kellett a partnerek és a konkurensok minden rezdülését. Az egyes ifjúságokban szerzett tekintély révén pedig a nagypolitikai befolyás számára is jó kiindulópontot jelentett. A HJ külföldi kapcsolatrendszerében megedződött fiatalok később a német diplomácia fontos tényezőivé váltak. Ezt a magabiztossággal és nagyfokú önbizalommal együtt járó felsőbbrendűséget némileg korlátozta, hogy a baráti országok ifjúságát továbbra is meg kellett becsülni, legalábbis hivatalos formában, s főleg a propaganda területén. Az ellenséges ifjúságoknak viszont kíméletlen ostromozásban volt részük a HJ és sajtója részéről. Ezt a korábbinál hangsúlyosabb szemléletet közvetítették a bilaterális kapcsolatok helyett felvirágzó összeurópai törekvések, melyek egytől egyig a HJ akarata szerint jöttek létre, akár a kultúra, akár a sport terén. E törekvések vezettek el e vezetőszeropet konkrétan, szervezeti szinten megtestesítő Európai Ifjúsági Szövetség megalakításához, amelyre már olyan időpontban került sor, hogy az már a háborús győzelem kivívásához szükséges ifjúsági összefogás megnyilvánulása volt. Mindenesetre a garmischi és breslauer sportjátékok, a weimar–firenzei kulturális seregszemle, az EISZ nem minden nehézség közepette megszervezett, pompás körülmények között megvalósuló megalapítása a háborús körülmények ellenére talán minden korábbinál nagyobb nyilvánosságot biztosított az ifjúsági tevékenységnek. S ez még inkább így lehetett volna, ha ezek a törekvések a háború hatására, és az őket övező, részben az olasz ifjúsággal, részben a német külügyminisztériummal fennálló ellentétek következtében nem apadnak el. Az európai összefogáson belül jóval hangsúlyosabb és kiterjedtebb volt a rokonnak tekintett germán ifjúságokkal való együttműködés, amelynek legfőbb és leginkább látványos formáját a germán vidékiszolgálat és germán védfelkészítő táborok hálózata jelentette.

Az Európában bekövetkező területi változások következtében hátrébb került a rangsorban a határvidéki munka, hiszen a korábbi, a népi-ségi harc békés megvívásának, s az idegen népi-ségek vélt vagy valós előtörésének helyszínéül szolgáló határrégiók többségükben elvesztették ezt a jellegüket. Az új határterületeken pedig már a Wehrmacht biztosította a német népi-ség egyértelmű fölényét, illetve uralmát. Ha lehet mondani, talán még inkább felértékelődtek viszont a külföldi német és népi német kolóniák, amelyek erre az időre már maradéktalanul magukévá tették azt a Németországban megfogalmazott elvet, mely szerint a német néptársak – bárhol is éljenek – csakis a nemzetiszocializmus hatása alatt élhetnek teljes életet. Keleten a nemzetiszocialista elvek meghonosítása minden korábbinál gyakorlatiasabb tevékenységet követelt meg a Hitlerjugendtól. A külföldi országokban működő Hitlerjugend-csoportok ténylegesen a birodalmi nívóhoz közelítő tevékenysége viszont csak Európában volt realizálható, bár a HJ továbbra is nagy gondot fordított a külföldi HJ-vezetők képzésére, amelyek 1942-től egyre inkább már

csak a védfelkészítés jegyében teltek. Hasonlóan a birodalmi szint elérése volt a cél a kb. 350 ezer fősre tehető európai népi német népcsoportok ifjúságában. Esetükben azonban nemcsak a befolyás megszerzése és megtartása, a nemzetiszocialista ifjúsági tevékenység minél teljesebb körű meghonosítása mellett sok esetben bizonyos fokú regermanizálásra is szükség volt.

A Hitlerjugend háborús tevékenységének nagy vívmánya volt a légi támadásoktól veszélyeztetett ifjak biztonságba helyezése kezdetben a birodalom nyugodtabb vidékein, majd a birodalomhoz kapcsolódó Protektorátusban és Főköormányzóságban, illetve a partnerországokban, így elsősorban Szlovákiában és Magyarországon. Bár a Hitlerjugend ez esetben is jóval korábbi hagyományokra alapozhatott, s e tevékenységet párhuzamosan végezte más szervezetekkel, mégis a Hitlerjugend révén vált ismertté külföldön is, s vált a nácik egyik olyan csúcsteljesítményévé, ami az eredmény tekintetében példamutató volt, de a mögöttes szándékok tekintetében – vagyis a további katonai potenciál biztosítása végett – ugyanolyan bűnös volt, mint a HJ több más tevékenységi formája. A KLV e célok megvalósítása mellett további lehetőséget adott arra, hogy a birodalom szociális téren is példát mutasson, a birodalmi német ifjak kiküldése révén méginkább erősítse és nemzetiszocialista hatás alá helyezze a népi németeket, illetve méginkább kiterjessze befolyását a befogadó országokra.

A kétoldalú szálak területén a legfőbb partner továbbra is Olaszország volt, mellyel a kapcsolatok a korábbi mederben folytak tovább, s néhány új mozzanattal (építészcsere, tisztesere, megszállt területek bevonása, különleges alakulatok cseréje, AHS-diákok kiküldése) is gazdagodtak. A német látogatások fő iránya elsősorban Észak- és Közép-Olaszország maradt, délre szinte alig jutottak el HJ-csoportok, mint ahogy Dél-Tirol is erősen háttérbe szorult, ami részben a németiség áttelepítések miatt megcsappanat létszámának, másrészt az olasz ellenkezésnek volt betudható. A negyvenes évekre a GIL is megpróbált lépet tartani a Hitlerjugenddel, de ez többnyire csak a létszám tekintetében sikerült. S bár egyes jelek – így nemzetközi rendezvények szervezése, az EISZ kapcsán kialakuló nézeteltérések stb. – arra utaltak, hogy a GIL akár konkurenciát is jelenthet a HJ számára, erre soha sem került sor. Az új formák mellett a kapcsolatok hangulatát továbbra is a nagy, reprezentatív rendezvények, a kultúra és a sport terén megvalósuló összejövetelek határozták meg. A másik nagy és kiemelt partnerrel, Japánnal fennálló kapcsolatok a háború alatt is szűk keresztmetszetűek voltak, s már csak 6–6 fős vezetőcserékre, közös rádióadásokra, követi és vezetői látogatásokra került sor, amelyek a háború második felére valószínűleg teljesen elhaltak.

A háborús körülmények közepette a két kiemelt partner mellett a HJ külföldi kapcsolatainak elsődleges célterülete Délkelet-Európa lett, ahol szinte minden ország a HJ partnere volt. Közülük a HJ számára a legkényelmesebb partner a német védállamként működő Szlovákia Hlinka-ifjúsága, illetve a teljes cselekvési szabadsággal rendelkező szlovákiai népi német ifjúság volt. A jó viszony eredménye volt, hogy a Protektorátus mellett Szlovákia volt a KLV legfontosabb területe, s számos alkalom adódott a kétoldalú kapcsolatokra, közös rendezvényekre, táborokra. Feltűnően intenzív volt a magas szintű kapcsolattartás, s ezt tükrözte, hogy Axmann még 1944-ben is látogatást tett Szlovákiában. Nem ilyen engedelmes, de nagyon fontos partner volt Románia, amely új államifjúsága felépítésénél a német mintákat vette figyelembe, s a Német Ifjúság számára is jó lehetőségeket biztosított. Romániával szintén rendszeresek voltak a magas rangú vezetői találkozások a lányok esetében is. Schirach sokat járt személyesen Romániában. Az alacsonyabb szintű kapcsolatok elsősorban a vezetőcserére irányultak, a HJ tancsapatokat is küldött Romániába. Az 1939–1940-ben még rendkívül intenzív kapcsolatok 1943

végére, de különösen 1944-re már csak a háborús tevékenység jegyében teltek, ráadásul 1944-ben már negatív hangulatváltás volt megfigyelhető Németország és a Hitlerjugend irányában.

Horvátország és Szerbia irányában csak nagyon gyéren rekonstruálhatók a kapcsolatok, de a HJ ezeken a területen is nagy hangsúlyt fektetett a népi német ifjúságok gondozására, de fontos partnerként kezelte az Usztasa ifjúságát is. A bolgár Brannik ifjúsági szervezetét már a harmincas évek második felétől német mintára építették fel, s a HJ különös szimpátiával fogadta, hogy Bulgáriában is alkalmazták az „ifjúság vezeti az ifjúságot” elvet. A kölcsönös utak és a vezetőképzésben való együttműködés mellett a magas rangú látogatások is részét képezték a kapcsolatoknak. A Balkán délebbi részén a megszállt Görögországgal minimális volt az érintkezés, Albániával pedig teljesen megszűntek a korábban is nagyon szerény kapcsolatok.

Délkelet–Európa mellett a skandináv országok is fontos szerepet játszottak a HJ külkapcsolataiban. A legközelebb fekvő Dánia nem volt a legoptimálisabb terület, hiszen a BIV támogatása nélkül az itteni nemzetiszocialista ifjúság nem tudott megállni a lábán, s a megszálló Németország és ifjúsága ellen érthető módon negatív volt a hangulat. A HJ látogatások súlypontja továbbra is a dániai németiség települési területeit érintette, melynek ifjúságát itt szintén Német Ifjúságnak nevezték. Norvégiában kedvezőbbek voltak a feltételek, s a norvég náci ifjúság is készséges, a HJ mintáit mindenben követő partner volt. A magas szinten is élő kapcsolatok révén gyakran került sor nagy, propagandisztikus rendezvényekre. A korábban oly fontos partnerül szolgáló, a háború miatt az egységesülés útjára lépő finn ifjúsággal a háború alatt alig rekonstruálható valamilyen kapcsolat. A semleges Svédország ifjúsága a Hitlerjugenddel fennálló kapcsolatait arra a minimális szintre akarta korlátozni, hogy azok ne szakadjanak meg, s a háború után ismét fejleszthetővé váljanak. Így a Hitlerjugenddel kapcsolatban álló svéd cserkészek a háború alatt mindvégig nagyon tartózkodó magatartást mutattak, s jobbára csak udvariassági szintű kontaktusok léteztek.

A polgárháborúban kivérzett Spanyolország 1940-ben látott hozzá, hogy a Falange mozgalmon belül felépítse egységes államifjúságát, amit nem utolsósorban a Hitlerjugend segítségével kívánt megvalósítani. A háború idejére a szálak azonban már csak szórványos jelleggel bírtak, s főleg a lányok léptek az intenzívebb kapcsolatok útjára, ami Jutta Rüdiger és Pilar Primo de Rivera elkötelezettségének és jó viszonyának következménye volt. Portugália is folytatta saját államifjúsága felépítését, de a Hitlerjugenddel már csak minimális szinten tartotta a kapcsolatokat.

Nyugat–Európa a német megszállás következtében gyökeresen eltérő követelményeket támasztott a Hitlerjugenddel szemben. Franciaországban a HJ próbált ugyan partnert keresni, de a megszállt részen a külügyminisztérium akadályozta meg ebben, a Vichy–Franciaország ifjúságával pedig annak széttagoltsága miatt nem számoltak. Így az egyetlen jelentős működési terület Elzász és Lotharingia maradt. Elzász példaképe volt annak, hogy miként lehet egy a korábban is HJ gondozásában álló német ifjúságot zökkenőmentesen beilleszteni a HJ-struktúrájába. Ennél kissé nehezebb helyzet alakult ki Lotharingiában, ahol a német nyelvismeret és a németiség sokkal gyengébb pozíciókkal rendelkeztek, mint Elzászban, így itt az ifjúsági szolgálati kötelezettséget is csak jóval később sikerült bevezetni. Hollandiában már eltérő volt a megoldás, hiszen ezeket a területeket semmilyen formában nem kapcsolták a HJ birodalmi struktúrájához. Az itt létrehozott parancsnokságnak ezért a Birodalom nyugati HJ-területeinek segítségével foglalkoznia kellett az itteni HJ kiépítésével, illetve a holland náci ifjúság megerősítésével, s birodalomhoz kötésével. Miután a HJ minden nehézség és intrika ellenére sikeres tevékenységet folytatott itt, a holland náci ifjúságot 1944-ben a Hitlerjugendbe is átvették. Belgiumban

jóval kisebb volt a fogadókészség a HJ törekvései iránt, meg kellett elégedni a germán testvériség elfogadásával. Eupen–Malmedy beillesztése a birodalomba Elzászhoz hasonlóan zökkenőmentesen zajlott, a Hitlerjugendet megerősítették, s 1940 végén már itt is minden birodalmi HJ-előírás érvényben volt. Belgium fennmaradó részében a Hitlerjugend a helyi náci jellegű ifjúságot támogatta, s kötötte mind erősebben magához. Luxemburgban a helyi ifjúság átvétele a Mosel–vidék HJ-terület bábáskodása mellett szintén gond nélkül zajlott.

A Hitlerjugend számára az igazi kihívást azonban az újonnan megszerzett keleti területek felépítése jelentette. A hatalmas terület, a rossz feltételek és a népi németek birodalomba telepítésének elhúzódása közepette a Hitlerjugend keleti bevetésének kulcsszerep jutott, hiszen a már korábban is itt élő, s most ide áttelepített németiséget minél előbb be kellett illeszteni a német népközösségbe, s a nemzetiszocializmus meggyökereztetése csak a fiatalok esetében lehetett hatásos. Ezt szolgálták már az áttelepülő táborokban bevezetett kor szerinti elkülönítés, illetve a Hitlerjugendben honos világnézeti testnevelési, védfelkészítési, kulturális és szociális tevékenységek körülményekhez mért megvalósítása. A tartósabb hatás érdekében a Hitlerjugend védőkezét azokról sem vette le, akik már végleges helyükre települtek. Mivel a HJ a háborús körülményekből fakadó általános vezetőhiány miatt a keletre kivezényelt HJ, s főleg BDM-vezetők ezreinek áldozatos tevékenysége mellett sem tudott teljesen megbirkózni a feladattal, s a jövőre nézve is kulcsfontosságúnak bizonyult, hogy a gondozott ifjakkól is életképes és hatékony vezetőréteget neveljenek ki, a tábori ifjúság esetében elsőrendű feladat volt a leendő vezetők kiválasztása és kinevelése.

A legeredményesebb munkát keleten a birodalomhoz tartozó egykori lengyel területeken, vagyis Danzig–Nyugat–Poroszországban, a Wartha–vidéken és a Kelet–Poroszországhoz csatolt új területeken sikerült elérni, ahol a nyelvi problémák és a keletről való elmenekülés, valamint a kezdeti lassú tempó ellenére sikerült az ifjúság hetven százalékát a Hitlerjugendben ösztöfogni, sőt az ifjúsági szolgálati kötelezettséget is bevezetni. A Főköormányzóság kb. 24 ezer fős birodalmi és népi német ifjúságát a területi széttagoltság miatt csak nehezen lehetett egyben tartani, s így itt csak 1943-ban sikerült bevezetni az ifjúsági szolgálati kötelezettséget. Az igazán nehéz munka azonban az 1941 nyarán polgári közigazgatás alá bocsátott megszállt keleti területeken várt a Hitlerjugendre. A leginkább szervezett munkára csupán a Baltikum adott lehetőséget, különösen a viszonylag nagyobb német közösséggel rendelkező Litvánia, ahol a birodalmit leginkább elérő színvonalon sikerült folytatni a HJ tevékenységét, s az itteni ifjak kb. egy harmadát bevonni. Lettországból és Észtországból a viszonylag kis számú német ifjúság csak szerény munkát tett lehetővé. Fehéroroszországban, Ukrajnában és Transznisztriaiban a helyi németiséget a Német Ifjúság soraiban gondozták, s elsősorban szociális ellátásuk, szakmai és iskolai képzésük állt előtérben. A munka hatékonyságának fokozását a birodalmi HJ-partnerségek megteremtésével, illetve színjátszó és más csoportok ide vezénylésével, a helyi ifjúság birodalomban való képzésével próbálták emelni.

A Cseh–Morva Protektorátusban a cseh ifjúság ellenséges szellemiségét és németellenességét egy ifjúsági kuratórium felállításával próbálták orvosolni, amelynek az ifjúsági szolgálati kötelezettség alapján minden cseh fiatal tagja volt. A német felügyelettel, de cseh vezetés alatt álló kuratórium tevékenysége pozitív eredményeket hozott, a cseh ifjúság kivette részét a háborús segélyszolgálatból, néhányan jelentkeztek a Fegyveres SS-be is, de a legfontosabb mégis csak az volt, hogy sikerült a megszállók és a megszállottak között modus vivendit találni. A cseh ifjúságot a helyi Hitlerjugend ellenőrizte, amelyet szintén sikerült az egész Protektorátus terü-

letén kiépíteni. A birodalmi jelenlétet fokozta a KLV keretében itt tartózkodó sokezer német gyerek.

1944-re a kapcsolatok szinte teljesen elsorvadtak, és az ifjúsági kapcsolatok éppen úgy már csak a háborút szolgálták, mint bármi más. Erre az időszakra e tevékenység már nem is a Birodalmi Ifjúságvezetőség akaratán, hanem a Bormann vezette Pártkancellária és a Bohle irányítása alatt álló NSDAP AO kezében volt. A tényleges tevékenység először keleten maradt abba, majd a német katonai visszavonulás következtében 1944 végére – 1945 elejére már a birodalomhoz tartozó területeken is erősen akadozott, majd örökre megszűnt.

HITLERJUGEND ÉS MAGYARORSZÁG A HÁBORÚ IDEJÉN

A háború idején a magyar-német ifjúsági kapcsolatok a megszokott mederben folytak tovább. A Levente otthonépítési törekvéseinek HJ általi támogatása, valamint a Német Ifjúság Hadi-könyvtárának magyarországi megjelentetése pedig tovább erősítették a HJ pozícióit Magyarországon. A kis lépések „politikája” volt ez, ami kevésbé zavarta a magyar ifjúsági vezetést, mint a látványos események, de általa a HJ észrevétlenül nyert mind nagyobb teret. Az 1940-es látogatások azonban azt is megmutatták, hogy Magyarország jóval alárendeltebb szerepet játszott a régióban, bár a háromhatalmi egyezményhez való csatlakozás még egyszer utoljára ismét lendített egyet az ifjúsági kapcsolatok szekerén. A magas rangú látogatások továbbra is jelezték, hogy Németország számára továbbra is fontos partner. 1940-ben több csoport érkezett Magyarországra, amelyek a korábbi lehetőségekhez képest jóval intenzívebb kapcsolatba léptek a magyarországi német ifjúsággal. Möckel HJ-törzsvezető látogatása mindenesetre a DJ engedélyezése körüli, továbbra is meglévő nézeteltéréseket is láthatóvá tette. A további revíziós eredményekért Magyarország viszont rákényszerült arra, hogy ezen a téren is mind több engedményt tegyen. Bélyd németországi útjának lemondása, és az olasz kártya további kézben tartása pedig azt jelezték, hogy Magyarország két vasat tart a tűzben, és látszólag megpróbál ellenállni az ifjúsági kapcsolatok terén is egyre erősödő német befolyásnak. A magyar ifjúságról és vezetéséről alkotott valódi német véleményt felfedő HJ-sajtótermékek pedig további óvatosságra intettek. 1943-tól már látványosan csökkent a kapcsolatok intenzitása, de Kokas Eszter Leventelányvezető németországi látogatása és Axmann 1944-es magyarországi vizitje még mindig jelentős események voltak. A magyarországi NSDAP a negyvenes évekre már jól bejáratott tevékenységet folytatott. Az ország területi gyarapodása révén struktúrája jelentősen változott, ami így elnyerte végleges formáját. A Hitlerjugend szintén a megszokott formában működött.

A magyarországi németiségnek már régen dédelgetett álma volt egy saját, önálló ifjúsági szervezet létrehozása, amely a szigorú magyar nemzetiségpolitika és a németiség lanyhuló identitása következtében az egyetlen hatékony lehetőséget biztosíthatta volna ahhoz, hogy az asszimilációs folyamatokat lefékezzék, megállítsák és visszafordítsák. A német egyetemi és főiskolai hallgatókat tömörítő, tulajdonképpen nem törvényesen működő Suevia-egyesület a Bleyer-féle Népművelődési Egyesület egyetlen és meglehetősen szegényes eredménye volt ezen a téren.

A Bleyer idején is folyamatosan célként kitűzött ifjúsági szervezetet végül már egy fiatalabb és elszántabb generáció hozta létre, amely ugyan élesebb hangot ütött meg a magyar kormánnyal és politikai elittel szemben, de eleinte – a birodalmi befolyás alacsony szintje idején – még kész volt a kompromisszumokra, amelyekre a magyar vezetés csak kényszer árán volt kapható. Az ifjúság terén az első engedményt a Volksbund alapszabályzata adta, amely az UDV-val

ellentétben 24 helyett 18 éves kortól végezhetette a német ifjak gondozását. A Volksbund megalapítása után két évvel a magyar politika a revízió újabb eredménye után mutatott csak hajlandóságot arra, hogy az ún. népcsoportegyezményben a németeknek olyan kollektív jogi státust is biztosítson, amellyel a szomszédos országok német nemzetisége adott esetben már évek óta rendelkezett. Az egyezményben Magyarország a nemzetközi jog porondján kötelezte el magát arra, hogy engedélyezze a Volksbund számára ifjúsági szervezete létrehozását. Ez még nem is lett volna probléma, hiszen ez a magyar vezetés régi restanciája volt a magyarországi német kisebbséggel szemben. Komoly csapás volt viszont, hogy e szerződésben azt is vállalta, amit korábban – egyébként helyesen – oly kitartóan akart megakadályozni, vagyis hogy nem gördít akadályt az elé, hogy mind a Volksbund, mind pedig a DJ a nemzetiszocializmus jegyében élje saját életét. Utóbbi pont beszúrása németországi és nem a Volksbund felől érkező nyomásra történt, és egyúttal jelezte, hogy a magyarországi németiség szervezete a németországi szándékoknak megfelelően – a régióban utolsóként – Berlin szinte korlátlan befolyása alá került. A Volksbund egyre radikalizálódó vezetése pedig nem tudott és többségében már nem is akart szembefordulni a birodalmi elvárásokkal. A Volksbundnak pedig egyértelműen a DJ volt az a tagozata, ahol a nemzetiszocialista eszmevilág leginkább teret nyert. Ez a jövőre nézve óráisái veszélyeket rejtett magában. Egy jobban átgondolt, a hazai németiség felé ideje korán engedményeket és gesztusokat tevő kisebbségi politika segítségével a hazai németiséget ugyanis meg lehetett volna tartani az államhűség és a lojalitás oldalán. Egy ilyen konstelláció esetén pedig a nemzetiszocializmus hatását is sokkal inkább távol lehetett volna tartani a hazai német kisebbségtől.

A magyar vezetés hibás politikája és revíziós törekvései következtében azonban olyan engedményekre kényszerült, amelyek károsak voltak az országra nézve. Lehetőség szerint viszont továbbra is mindent elkövetett, hogy a DJ működését kevésbé feltűnő módon akadályozza, a szervezet kisugárzását mérsékelje. Ennek volt köszönhető, hogy a Német Ifjúság megalapítása után nyolc hónappal fogadták csak el annak alapszabályzatát, ami megnyitotta a törvényes utat a DJ tényleges felépítéséhez és működéséhez. A DJ ezt követően szigorú felügyelet alatt állt, mind a helyi hatóságok, mind pedig a VKM és a Levente rávetette szigorú tekintetét. Fékező erőként, illetve lelki teherként jelentkeztek a DJ elleni heccelődések, kisebb–nagyobb atrocitások is. Ennek ellenére mind a DJ engedélyezése, mind pedig a Leventével kötött keretszerződés e feszültségek csökkentéséhez járult hozzá, s egyben megteremtette a Német Ifjúság számára a kibontakozás korábinál szélesebb, de nem korlátlan lehetőségét.

A DJ felépítésében nagy szerepet játszott az anyaország ifjúsági szervezetének, a Hitlerjugendnek az alapul vétele. Maga a HJ is a korábbi német ifjúsági mozgalom hagyományait vitte azonban tovább, csupán átformálta azokat saját képére, és nemzetiszocialista szellemmel töltötte fel őket. Így a DJ szervezeti struktúrája egyben a korszak ifjúsági szervezeteire jellemző sajátosságokat mutatta, amelyek nemcsak a német, de a más országbeli ifjúsági szervezetekre is jellemzőek voltak. Ezeket a mintákat a DJ is adaptálta és hozzáigazította őket a magyarországi adottságokhoz. A háború következménye volt, hogy a Német Ifjúságnak csak igen rövid időszak adatott a tényleges működésre. Szélesebb körben folytatott szervezeti és nevelési tevékenység csak az 1942. tavaszi toborzó akció során indult meg, s 1944 őszétől effektív munka már aligha folyt. Ebből következik, hogy a DJ mindössze két és fél év alatt fejthette ki tevékenységét érdemben, ráadásul azt is a háborús körülmények közepette. A nemzetiszocialista szellem térnyerése területi szinten is eltérő lehetett, de a DJ messze nem volt az a náci szellemű szervezet, mint birodalmi testvére. Bár ezek a nézetek több–kevesebb szerephez jutottak a DJ nevelési

programjában, annak legfőbb tevékenysége mégis a németiség megtartására, a német kultúra és történelem ápolására irányult, s az elméleti nevelés mellett a háború miatt is egyre fontosabb szerepet játszott a testi nevelés és a gazdasági tevékenységek segítése. Ez a szituáció ugyancsak a korszak általános jellemzője volt Európa szinte minden országában. A DJ-ban végzett tevékenység hatékonysága sem volt mérhető a Hitlerjugendéhez, hiszen itt sem a személyi, sem pedig a tárgyi feltételek nem voltak széles körűen adottak, s a még oly hiányos vezetőréteg képzettsége is hagyott kívánni valót maga után. Mindez pedig azt jelenti, hogy a Német Ifjúság szellemi és benne világnézeti nevelése komoly hiátusokat mutatott. A vezető tanfolyamokon, akár Németországban, akár Magyarországon zajlottak, minden bizonnyal erősen dominált a nemzetiszocialista világnézet, de kérdéses, hogy a septiben kiképzett vezetők abból mennyit tettek magukévá, és abból mennyi jutott el a szervezett szélesebb tagságához, illetve az ő esetükben mi maradt meg belőle. Az Országos Ifjúságvezetőség által hangoztatott nemzetiszocialista nevelés a gyakorlatban tehát már egészen másként festhetett.

A magyarországi német ifjúság harmincas években még lappangó birodalmi kapcsolatai a harmincas évek végére, de különösen a negyvenes évek végére jelentősen megélénkültek. A német ifjak birodalmi látogatásai, illetve a birodalmi tanfolyamokon való részvétel jelentősen elősegítették a DJ felépítését és rendszeres tevékenységi formáinak kialakítását. A leglátványosabb kapcsolatot mégis a Magyarországon nyaraló birodalmi gyermekek ezreinek fogadása jelentette, amely talán mindennél erősebb hatással volt a DJ tagjaira.

A HITLERJUGEND KÜLKAPCSOLATAI A NÉMET IFJÚSÁG KÜLFÖLDI KAPCSOLATAINAK KOR- SZAKOKON ÁTÍVELŐ FEJLŐDÉSI VONALAI

Az eddigiekben alkalmazott kronológiai tagolással szemben érdemes az egyes részterületek eredményeit olyan folyamat részeként is bemutatni, melynek kezdete a HJ előtti időszakra tehető, végét pedig a háborús vereség képezi. Ez lehetőséget ad arra, hogy a Hitlerjugend külföldi kapcsolatait, illetve annak összetevőit egy másik nézőpontból is megvizsgálhassuk az ifjúsági külkapcsolatok folyamatrendszerében. Így még egyszer nyilvánvalóvá válik, hogy a Hitlerjugend külföldre irányuló tevékenységét nem lehet önmagában szemlélni.

Az ifjúsági kapcsolatok szellemisége

Az ifjúsági kapcsolatok teljes spektrumán végig tekintve megállapítható, hogy a harmincas évekig nem érvényesült egyirányú ideológiai hatás. A német ifjúsági mozgalom sokszínűségének záloga éppen ebben a pluralizmusban rejlett, mely a legtöbb csoportnál politikai síkon is megmutatkozott. Vagyis a csoportok nem tették le a voksukat egyik vagy másik politikai erő mellett, ezt a tagság egyéni megítélésére bízták. Mindazonáltal törekedtek arra, hogy a csoportok legfelsőbb vezetése politikailag kiegyensúlyozott legyen. A politikai nézetek arányát tekintve azonban már jelentős konzervatív túlsúly érvényesült. A népközösség és az organikus állam eszméje a világháború előtt ifjúsági mozgalom tradícióira alapozottan továbbra is jelen volt a csoportok életében, s összekötő kapcsot képzett az első világháború után kialakult politikai rendszer elutasítása is.

A népközösség ápolása ekkor viszont még jól megfért a kihívó jelleget nélkülöző fellépéssel, az önállóságot őrző habitussal. Az egyleti csoportok befelé fordulók voltak, sok esetben misztikusnak nevezhető nevelési közösséget képeztek, a külső befolyás teljes kizárására törekedtek. Önállóan vezetett autonóm társaságokat alkottak, nem kívánták tagságukat és befolyásukat sem Németországon belül, sem annak határain túl a végletekig szélesíteni. Az *Egyleti Ifjúság* többsége számára az efféle törekvések – így a például az ezeket megtestesítő NSDAP és a Hitlerjugend alaptermészete és tevékenysége – sértették a jó ízlés határait. Nem nézték jó szemmel, hogy a Hitlerjugend a társadalom széles rétegeinek lefedésével tömeges tagságra törekedett.

Ez a felfogás jellemezte az ifjúsági mozgalom külföldi ifjúsággal ápolt kapcsolatait is. Bár sok esetben nem tudták félretenni a német „nagyágérzetből” fakadó megnyilvánulásait, a weimari évek ifjúsági csoportjai mégis nagy őszinteséggel, baráti szándékkal közeledtek a partnerországok ifjúságához. Érdemes talán még egyszer felidézni *Ernst–Michael Jovy* összegzését az egyleti csoportok és a HJ szemléletbeli különbözőségéről: *„Az idegen népekhez fűződő kapcsolat alapvető különbsége a nemzetiszocializmus és az ifjúsági mozgalom között abban áll, hogy a nemzetiszocializmus politikai szempontokból kiindulva mérlegeli a szövetséget vagy az ellenségességet, míg az ifjúsági mozgalom érzelmi alapon ragadja meg, és veszi fel a lényegével rokont.”*

A Hitlerjugend külföldre irányuló tevékenységének kezdetben nagyon egyszerű szándékai voltak. A népiségi tevékenységbe való bekapcsolódás mellett a HJ erejéből nem futotta arra, hogy a csoportjai által felkeresett országokban az ott élő német ifjúság mellett más nemzetisé-

gek ifjúságával is kapcsolatba lépjen. Az erre irányuló szándék teljesen hiányzott a korai évek tevékenységéből. A népiségi munka is jelentős eltéréseket mutatott a német ifjúsági mozgalom nagy része által megvalósított gyakorlattól. A Hitlerjugend ugyanis nem nyújtott önzetlen támogatást a határokon túl élő németeknek, nem törekedett arra, hogy az igényeknek megfelelően alakítsa ezt a tevékenységi formáját. A nemzetiszocialista világnézet ellentmondást nem tűrő, diktatórikus jellegéből adódóan a Hitlerjugend meggyőződéssel hitte, hogy a német népiség megtartásának egyetlen célravezető módja, ha ezt a tevékenységet a nemzetiszocialista tanok alapján folytatják. Ez magyarázta azt, hogy a Hitlerjugend élesen elzárkózott az olyan szervezetekkel való együttműködéstől, amelyek ugyan hatalmas tapasztalatokkal rendelkeztek a népiségi munka terén, de nem voltak hajlandók egy platformra helyezkedni sem a Hitlerjugenddel, sem pedig az NSDAP-val. A HJ kérlelhetetlen következetessége folytán a partnerszervezetekre folytonos nyomás nehezült az ideológiai hasonulás teljes végrehajtása végett.

1933 után a birodalmi határokon túli német ifjúsággal fennálló kapcsolatok ugyanebben a mederben folytak tovább. Most már Németország erejének birtokában rájuk is egyértelműen vonatkozott Rudolf Hess oly sokat hangoztatott szlogenje: *„Németnek lenni annyi, mint nemzetiszocialistának lenni”* („Deutscher sein, heißt, Nationalsozialist zu sein”). Ennek értelmében a Hitlerjugend – csakúgy, mint anyapártja az NSDAP – mindent elkövetett azért, hogy „gleichschaltolja” a külföldön élő birodalmi német ifjakat. Hasonló célokat követett a népi németek ifjúságánál is. Míg azonban az első csoport tekintetében a HJ szinte minden országban sikeresen lépett fel célja megvalósítása érdekében, addig a népi német ifjúságokat csak részben tudta a nemzetiszocializmus és saját befolyása alá vonni. A megkülönböztetés végett mindenhol Német Ifjúságnak nevezett szervezetek ugyanis csak Európában jöttek létre, s az ő esetükben sem sikerült maradéktalanul elérni a célokat.

A külföldi ifjúságokkal ápolt kapcsolatok terén gyökeres változás következett be az 1933 előtti időszakhoz képest. A Hitlerjugend nem akarta eltérni, hogy az új Németország képviselőiben továbbra is a korábbi ifjúsági mozgalom egyelőre még működő csoportjai tartsák a kapcsolatot az idegen országok ifjúságaival. Ez azonban nem ment gördülékenyen, így a külföldi fiatalokkal fennálló kapcsolatok intenzitása átmenetileg visszaesett. A Hitlerjugend tagjai ezen a téren ugyanis sem felkészültek nem voltak, sem pedig tapasztalatokkal nem rendelkeztek, a HJ-ba lassanként betagolódo egyleti csoportokkal szemben pedig bizalmatlanok voltak, így nem akarták őket külföldre küldeni. Sok esetben a korábban fennálló kapcsolatokat sem lehetett azonnal áthangszerelni a Hitlerjugendre. Amint azonban a Hitlerjugend megteremtette eredményes külföldre jutásának feltételeit, a kétoldalú ifjúsági kapcsolatok újra virágzásnak indultak, s a termés leszüretelése már csak a HJ illetékessége volt.

Bár a külkapcsolatokban résztvevő ifjak száma nem, vagy csak minimális mértékben haladta meg a korábbi időszak szintjét, a kapcsolatok azonban sokkal szélesebb körben jöttek létre, mint az korábban jellemző volt. A háborúig terjedő időszak – egy-két nagyobb nemzetközi rendezvénytől eltekintve – a bilaterális ifjúsági kapcsolatok időszaka volt, melyek során a Hitlerjugend jól megfontolt és taktikus fellépést tanúsított. A nyílt színen mindvégig háttérbe szorította a rasszista, felsőbbrendűségi és antiszemita felhangokat, ellenben szerénységgel, határozottsággal, fegyelemmel és előzékenységgel akart és tudott hatást elérni. A népek kölcsönös megértésének propagálása, a béke minden áron való középpontba állítása elfedte a HJ külföldi tevékenységének rejtett értelmét: a szimpátia megszerzését, a befolyásszerzést, a nemzetközi viszonyokban való jártasságot, azaz egy nagyhatalomhoz méltó pozíció kivívását és e pozíció hosszú távú megtartását. Bár a harmincas évek a kis lépések „politikájaként” aposztrofálható, a

Hitlerjugend így is jelentős lépést tett afelé az ekkor még nyíltan be nem vallott cél felé, hogy Európa első számú és vezető ifjúsági szervezetévé váljon, amely erős pozíciókkal rendelkezik a partnerországok fontosabb ifjúsági szervezeteiben.

A háború kitörése után ezt a vezető szerepet a Hitlerjugend már nyilvánosan is felvállalta. A HJ vezető szerepe nem csak abban mutatkozott meg, hogy Németország időközben csaknem egész Európát uralta. Bár ez előnyös kiinduló pont volt ahhoz, hogy ezt kiemelt pozíciót a partnerországok ifjúságai is elismerjék. Az is fontos, hogy ezt a vezető szerepet a HJ az európai ifjúsági ügyek alakításában is érvényesítette. A kétoldalú kapcsolatokról a multilaterális együttműködésekre helyeződő hangsúly ezt pedig teljes egészében alá is támasztotta.

Az ifjúsági kapcsolatok szervezeti keretei

A német ifjúsági mozgalom külkapcsolatai az első világháború által okozott megtorpanástól eltekintve stabilan fejlődtek. A Vándormadár mozgalom első próbálkozásai során, a kezdeti időszakban tett utak és az azokon résztvevők alacsony száma miatt, de leginkább ezen ifjúsági mozgalomnak a végletekig megszervezett és merev polgári világtól való generációs elfordulásából adódó szabadossága következtében nem vált szükségessé, hogy a külföldre irányuló utak számára komolyabb szervezeti struktúrát alakítsanak ki.

Az ifjúság külpolitikai aktivitása az első világháború utáni időszakban jelentős emelkedést mutatott, a húszas évek végére és a harmincas évek elejére pedig már számottevő méreteket öltött. A mind több és egyre nagyobb létszámú, külföldre utazó német ifjúsági csoport körében mind fontosabbnak ítélt külföldi munka kétfajta strukturális változást eredményezett. Egyrészt az egyes ifjúsági szervezeteken belül kifejlődtek olyan speciális szervezeti formák (például külkapcsolatokért felelős személyek, osztályok hivatalok stb.), illetve apparátusok, amelyek célja e munka minél koordináltabb és minél szervezettebb elvégzése volt. Másrészt szükség volt egy olyan szervezetek feletti, a teljes ifjúsági mozgalmat (vagy legalábbis annak nagy részét) átfogó szervezeti struktúra kialakítására, amely az egyes ifjúsági csoportok külföldi útjait tanácsal, információval és nem utolsósorban anyagi támogatással segítette, mindazonáltal a minőség fenntartása érdekében ellenőrizte is őket. Ebben segítettek a *Német Ifjúsági Szövetségek Birodalmi Bizottsága* és a *Német Pedagógiai Kirendeltség*, s eképpen kezdte meg működését 1925-ben az *Ifjúsági Határvidéki Munka Közvetítőszerve* is. Ez az 1933-ra immár sokéves tapasztalat egyúttal azt is eredményezte, hogy jól bejártatott rendszerben állt össze minden külfölddel kapcsolatos tevékenység az előkészítéstől, a megszervezésen át a lebonyolításig, s így az ifjúsági csoportok egyre nagyobb számban és egyre többször látogattak külföldre. Ez még akkor is így volt, mikor a gazdasági világválság kényszerűen negatív irányban hatott ezekre a folyamatokra.

Nagyon hasonló folyamatok játszódtak le a Hitlerjugendben is. Az első évek tevékenysége és a puccs utáni újjáéledést követően 1928-ban jött létre a *Hitlerjugend Határvidéki Hivatala*, amely megpróbálta a HJ külkapcsolatait koordinálni és fejleszteni, illetve elérni azt, hogy ez a tevékenység a szervezeten belül minél nagyobb rangot kapjon. A Hitlerjugend arra is jó példát nyújt, hogy miként gyakorolhatott kitörölhetetlen hatást a szervezetre egy-egy mértékadó személy. Rudolf Schmidt, aki azon túl, hogy a Határvidéki Hivatal spiritus rectoraként mindezt nagy elkötelezettséggel koordinálta és megteremtette a HJ-on belüli intézményi kereteket, arra törekedett, hogy a HJ teljes szervezetében, sőt azon túl is felébressze az érdeklődést a szomszéd-

dos országok német ifjúsága iránt. A külföldi kapcsolatok fejlődését jelezte az is, hogy a Határvidéki Hivatalt több lépcsőben bővítették. Mivel az ifjúsági mozgalom felett álló szervezeti struktúrába a Hitlerjugend antidemokratikus szellemisége miatt nem illeszkedett, így megszabadult annak kötelmeitől, azonban így a vele járó hasznot sem élvezhette.

A szervezeti keretek további bővülése tulajdonképpen megelőzte a HJ növekedését, de érdekes módon ez egyelőre nem jelentette a külkapcsolatokért felelős apparátus bővülését. Éppen ellenkezőleg: rövid időre a HJ külkapcsolatai önálló szervezeti egység nélkül maradtak. 1933 januárjától ennek az aktivitásnak azonban ismét állandó helye volt a HJ legfelsőbb vezetésében (Külügyi és Jogi Osztály), s a külkapcsolatok újbóli felértékelődését jelezte, hogy irányítását a HJ második embere, Carl Nabersberg látta el. Az NSDAP hatalomra kerülése után kitágult a horizont, így a hivatal immár nemcsak határmenti kérdésekre koncentrált, hanem az idegen országokkal fennálló kapcsolatokra is. A szervezeti keretek 1935-re kristályosodtak ki teljességükben, mikoris 1935-ben az osztály – a Birodalmi Ifjúságvezetőség minden más osztályával együtt – hivatallá avanszált, s különvált a Jogi Hivataltól. A *Határvidéki és Külügyi Hivatal* tehát már csak a HJ külföldre irányuló tevékenységének szentelte energiáját.

1938-ban a hivatalt két részre osztották: ettől kezdve a Határvidéki és Néppolitikai Hivatal kezelte a német népiségi ügyeket, így a népi németekkel való kapcsolattartást és a határvidéki tevékenységet, míg a Külügyi Hivatal ápolta a HJ nemzetközi kapcsolatait. E nyilvánvaló különválás a harmincas évek végére mindkét terület munkájának felfutására enged következtetni, s ezért válhatott időszerűvé őket szervezetileg is különválasztani. Ez egyben azt is jelezte, hogy a külföldi és népi németek gondozása mellett a harmincas évek végére már mind minőségében, mind mennyiségében egyenrangúvá vált a más népek ifjúságával fennálló kapcsolatrendszer. A Hitlerjugend külkapcsolatainak csúcspontján mindkét hivatal kiterjedt apparátussal rendelkezett. Az 1933 előtti szerény előzmények után szervezeti téren nagyfokú előrelépést jelentett, hogy a külügyi tevékenység a HJ területális szervezeti struktúrájában is megjelent, azaz a HJ-területek és -járások szintjén is kiépültek a külügyi osztályok. A központi hivatalok mellé társultan végezte munkáját a Hitlerjugend Külföld Területe, amely a külföldön élő birodalmi kolóniákon működő Hitlerjugend-szervezetek országos ifjúsági vezetőségeit fogta össze.

A két hivatal vezetőit, illetve magas beosztású munkatársait a BIV összekötő embereiként megtaláljuk mindazoknál a hivataloknál és szervezeteknél, amelyek szintén érdekeltek voltak a külföldre irányuló tevékenységben. Így természetesen együttműködés alakult ki a külügyminisztériummal, más minisztériumokkal, az *NSDAP Külföldi Szervezetével*, *Külpolitikai Hivatalával*, *Gyarmatpolitikai Hivatalával*, a *Ribbentrop-ügyosztállyal*, a *Német Akadémiai Csere-szolgálattal* vagy éppen a *Birodalmi Gyarmatügyi Szövetséggel*. A Hitlerjugend illetékes szervei tulajdonképpen minden nemzetközi kapcsolatban érdekelt állami és pártszervvel kapcsolatban álltak.

A háború miatt azonban a HJ birodalmi vezetése is karcsúsításon esett át, ami különösen 1941-től éreztette hatását, amikor is a két hivatalt ismét összevonták. Bár ez a struktúra a háború végéig már elvben nem változott, a munkát azonban a mind krónikusabbá váló személyi hiány miatti ad hoc összevonások tovább nehezítették. Hasonló változások zajlottak le az alsóbb szinteken is, a nők alkalmazása a háború vége felé egyre gyakoribbá vált.

A Hitlerjugend külügyeit összefogó grandiózus szervezeti struktúra nem volt egyedi jelenség a Harmadik Birodalomban, mely egyben azt is jelentette, hogy már a teljes német állam felsorakozott az egyre inkább államifjúsággá váló Hitlerjugend mögött. Ebből kiindulván pedig

megállapítható, hogy mind általában véve, mind pedig speciálisan a külügyek terén a Hitlerjugend már rég nem csupán ifjúsági mozgalom volt.

Az ifjúsági kapcsolatok résztvevői és felkészítésük a külkapcsolatokra

A német ifjúsági mozgalom kezdetétől egészen az 1920-as évekig viszonylag behatárolt volt azoknak a fiataloknak a száma, akik külföldi utakon vettek részt. Így egyelőre nem bizonyos kiválasztási módszerek határozták meg a kiutazók körét, hanem inkább az anyagi lehetőségek. A külföldre látogató fiatalok kiválasztásának szükségessége akkor merült fel először, amikor ezek az utak általános jelenséggé váltak. Az 1920-as évek legvégén már több ezer fő utazott külföldre, ami egyre inkább szükségessé tette egyfajta mérce felállítását, főleg azután, hogy az állami támogatás igénybe vételével már az anyagi háttér sem bírt akkora szelektáló hatással. E támogatás révén lehetővé vált azonban, hogy kevésbé tehetős, de elkötelezett és művelt, adott esetben nyelvismerettel rendelkező fiatalok is eljussanak külföldre. A jobb lehetőségek ellenére a külföldi utak túlnyomórészt továbbra is a fiúifjúság kiváltságai maradtak.

Az 1920-as évek közepétől egyre inkább érvényesülő szabályozás a kiutazó ifjak kiválasztását is erősen determinálta. Egyre inkább megvalósulhatott, hogy az utakat képzett vezetők vezessék, akik tisztában voltak egy csoportos külföldi út technikai lebonyolításával, megfelelő ismeretekkel rendelkeztek a meglátogatandó országról, ismertek valamilyen idegen nyelvet, és felelősséget éreztek a vezetett csoport iránt. A megfelelő vezetők utazás előtt egyben felkészítették az egyes résztvevőket is, akik ezáltal szintén ismereteket szereztek a meglátogatandó területről. Vagyis az ifjúság által külföldre tett látogatások a szimpla szórakozási lehetőségből valódi tanulmányutakká alakultak át.

Bár a Hitlerjugend nem kapcsolódott be ebbe az egyesületek feletti rendszerbe, de az utakra való felkészítés egyre inkább itt is meghonosodott. A Hitlerjugendre is jellemző volt, hogy a külkapcsolatokban elsősorban a fiúk vettek részt, közülük is az idősebbek, míg a lányok egy-két kivételtől eltekintve e téren egyáltalán nem jutottak szerephez. Igyekeztek szem előtt tartani azt a szempontot is, hogy lehetőleg mindig más résztvevőkkel szervezzenek határmenti utakat, hogy minél szélesebb körben terjedjen a külföldre irányuló tevékenység eszméje. A HJ soraiban 1933 előtt különösebb válogatást nem tartottak a külföldre indulók körében, már csak a jelentkezők alacsony létszáma miatt sem. Ez leginkább az anyagi problémákból fakadt, de adott esetben az érdeklődés hiányából is.

Az utakra leginkább HJ-korban lévő gyermekeket vittek el, de számtalan esetben volt példa arra is, hogy egyetemi hallgatók is részt vettek azokon. A résztvevő fiatalokat életkor szerint készítették fel a külügyi tevékenységre. Ez a gyakorlatban azt jelentette, hogy az alsóbb korosztályok számára politikamentes képzést tartottak, vagyis 14 éves kor alatt nem ismertették azt a szövevényes nemzetközi konstellációt, a képzés inkább ismeretterjesztő foglalkozásokat jelentett. Az idősebbek elméleti oktatása mellett a szokásos, Hitlerjugendben uralkodó képzési formákhoz képest fontosabb szerepet játszhatott az, hogy az ifjakat felkészítsék az ilyesfajta utakkal kapcsolatos tennivalókra. A gyakorlati és elméleti ismeretek közvetítése mellett szükséges volt gondot fordítani a megjelenésre is: az egyenruha-viselés és a fegyelmezettség terén. Az általános szabályok mellett országonként különböző lehetett, hogy a munka során mire helyezték a legnagyobb hangsúlyt. A HJ sikeres külügyi tevékenységének lényegét mégis leginkább a gya-

korlatban látta, így az előadások mellett a konkrét kapcsolattartásra, utak megtételére ösztönözte a fiatalokat.

1933 után a Hitlerjugend a kezdeti pangás után nagyszámban küldött fiatalokat külföldre. Ez a tény egyúttal szükségessé tette egy összetettebb szelekciós rendszer kiépítését, ami az évről-évre kb. egy millióval növekvő, hatalmas tagság esetében nem csak arra nyújthatott garanciát, hogy a korábban is megmutatkozó „vad vándorlásoknak” minden korábbinál sikeresebben vegyék elejét, hanem arra is, hogy a Hitlerjugendbe tömegesen bekerülő, korábban az Egyleti Ifjúság csoportjaiban vagy más ifjúsági szervezetekben aktív fiatalokat felülvizsgálják abból a szempontból, hogy alkalmasak-e az új Németország képviselőire külföldön. Ezért elvárásaként fogalmazódott meg, hogy a most már teljes Németországot jelképező nemzetiszocializmus mellett egységesen kiálljanak, és kellő ismeretekkel rendelkezzenek ahhoz, hogy azt képviselni tudják. A HJ-tagok felkészítése minden korábbinál komolyabb formában történt, és már nem elsősorban csak a kiutazó fiatalokra összpontosult, hanem mindenegybes HJ-tagra. Mindezt persze az a tapasztalat váltotta ki, hogy az átlag HJ-tag igen szegényes ismeretekkel rendelkezett. Ez azért is elgondolkodtató volt, mert különösen a kezdeti években – a német diplomáciai célok alátámasztására – mindenképpen visszafogott fellépést vártak el a német fiataloktól, akik nem kihívó magatartásukkal, hanem képzettségükből és műveltségükből fakadó szellemi fölényükkel tudtak az idegen országok ifjai fölébe kerekedni.

Az új felkészítési rendszer alkalmazta mindazt, ami korábban is jellemző volt, viszont ezt a HJ a saját szükségletek alapján átformálva fejlesztette szinte a tökéletességig. Ennél is fontosabb volt azonban, hogy a Hitlerjugend képes volt ezt a rendszert sokmillió tag esetén is hatékonyan működtetni. A számtalan központi, illetve területi szinten kiadott felkészítő anyaggal segített iskolázás három szintje lehetőséget biztosított az eltérő képzettségi szintek eléréséhez, akár külföldi és határvidéki referensek, akár HJ-vezetők, akár a szélesebb tagság álltak a középpontban. E felkészítésnek nagy előnye volt, hogy a külfölddel kapcsolatos speciális ismeretszerzést elősegítő fórumok mellett, ez a tematika – szinte észrevétlenül – tulajdonképpen a mindennapi HJ-szolgálat részévé vált. Mindemellett a HJ viszont továbbra is vallotta azt az elvet, hogy a külfölddel kapcsolatos iskolázás leghatásosabb eszköze mégis csak a közvetlen élmény- és ismeretszerzés. Ez a jól bejáratott rendszer a háború első szakaszában még változatlan formában fennmaradt, később viszont mind a személyi kapacitások hiánya miatt, mind pedig a külkapcsolatok ellaposodása, illetve azok változó célkitűzése miatt lassan elsorvadt.

Az ifjúsági külkapcsolatok ellenőrzési mechanizmusai

Az ifjúság külkapcsolatainak hajnalán a külföldre utazó csoportok és az utakon résztvevő fiatalok száma alapján még nem tette szükségessé, hogy az egyes szervezeteken belüli kontrollon kívül egy a teljes ifjúsági mozgalomra kiterjedő ellenőrzési rendszer létesüljön. Ennek az ideje is a húszas évek közepén érkezett el. A külföldi utakon résztvevő csoportok és ifjak felkészítését segítő és támogató szervezetek egyúttal mind több ifjúsági csoportra kiterjedő ellenőrzési rendszert is jelentettek. Az Ifjúsági Határvidéki Munka Közvetítőszerve és Német Ifjúsági Szövetségek Birodalmi Bizottsága által kibocsátott irányelvek megteremtették a feltételét annak, hogy ezek az utak minél eredményesebbek legyenek, a jól megszokott német fegyelemmel és olajozottsággal működjenek. Az előkészítés során nyújtott segítségért elvárt beszámolási köte-

lezettség ahhoz is hozzájárult, hogy az ellenőrzési mechanizmus a felkészítéssel együtt minél tökéletesebben működjön.

A Hitlerjugend esetében viszonylag később honosodott meg némi ellenőrzés. Már a húszas években is megpróbálták ugyan némi hatást gyakorolni – akár központilag, akár a HJ egyes területi szervei révén – arra, hogy a HJ csoportjai jó felkészültséggel induljanak útra, s ajánlásokat fogalmaztak meg a külkapcsolatok lefolytatása és főleg annak kívánatos irányai kapcsán, a kiutazók kis létszáma miatt komolyabb ellenőrzési mechanizmus viszont nem honosodott meg. A harmincas évek elejére a HJ létszámának növekedése, és talán a külföldre utazók számának emelkedése miatt a Hitlerjugendben is felütöttek fejüket olyan jelenségek, amelyek ellen a Német Ifjúság Európai Közvetítőszerve a többi ifjúsági csoport kapcsán is küzdött. Így honosodtak meg már ekkor a kiutazáshoz szükséges legfontosabb dokumentumok, vagyis a külföldi igazolvány, és a HJ illetékes területi egységeinek igazolásai.

1933 után a Hitlerjugend ötvözte az addigra saját maga által kialakított belső ellenőrző rendszert és az ifjúsági mozgalom által kialakított mechanizmust. Az időközben Német Ifjúság Európai Közvetítőszerve néven működő korábbi szervezetet sikeresen illesztették be a Birodalmi Ifjúságvezetőség állományába, ami egyúttal azt jelentette, hogy a teljes német ifjúság külkapcsolatainak ellenőrzését központosították. A csoportos és az egyéni utakat egyaránt érintő bejelentési kötelezettség lehetővé tette, hogy a Hitlerjugend vezetése egyre inkább elejét vegye annak, hogy a HJ csoportjain kívül az egyelőre még fel nem oszlatott egyéb ifjúsági szervezetek továbbra is külföldre utazzanak. Emellett a valószínűleg éppen a szigor miatt felerősödő „vad vándorlásokat” is meg akarták gátolni. Mivel azonban számos esetben még a HJ csoportjai is engedély nélkül utaztak külföldre, a BIV arra is rákényszerült, hogy a rendészeti szervek segítségét is igénybe vegye a probléma kezelésében. Ezen a téren végül is a harmincas évek közepére sikerült kézzel fogható eredményt elérni. A kívánatos utak esetében a Hitlerjugend a korábbi gyakorlatot alkalmazva az utak előkészítettségét, és a résztvevők felkészültségét vette alapul az engedélyek kiadása során.

A háború ideje alatt alapelveként jelent meg, hogy az ifjúság külföldi útjai nem kívánatosak. Az utak számának drasztikus csökkenése pedig azt is eredményezte, hogy az ifjúsági külkapcsolatok virágkora idején decentralizált engedélyeztetési eljárást ismét a BIV központi hatáskörébe vonják. A háború közepétől az előírások tovább szigorodtak. A HJ saját ellenőrzési rendszere mellett a Ribbentrop-ügyosztály és a külügyminisztérium felügyelte a HJ külkapcsolatait. Ez a gyakorlatban azt jelentette, hogy e két szerv támogató hozzáállása nélkül Hitlerjugend-csoport nem utazhatott a kiszemelt országba. Ennek megsértése a Hitlerjugend részéről azonban rendszeresen bekövetkezett, s ez olykor diplomáciai bonyodalmakat okozott. A birodalmi külügyminiszter egy 1944 júniusában, Axmannal folytatott megbeszélésen még mindig szükségesnek tartotta kihangsúlyozni, hogy a HJ tevékenysége, amennyiben bármilyen módon kapcsolatos a külfölddel, kizárólag a külügy politikai utasításainak megfelelően folyhat.

Az ifjúsági kapcsolatok formái

Határvidéki németiség

Az ifjúság külkapcsolatainak formái a mozgalom fejlődésével párhuzamosan egyre színesebbekké és összetettebbekké váltak. A Vándormadár útjainak kezdetben többnyire sem diplomá-

ciai, sem politikai jelentősége nem volt, szimpla szabadidős tevékenységnek minősültek. Az ifjúsági mozgalom kezdeti, tervszerűnek nem nevezhető külföldi tevékenysége idején az utak többnyire nem különböztek az élményt, a helytállást, a becsvágyat és a kalandvágyat közép-pontba helyező belföldi kirándulásoktól. Bár már ezek az első utak is leginkább a határokon túl élő német ifjúsági csoportokat tekintették fő partnernek, mégis az Osztrák Vándormadárnak köszönhető elsősorban, hogy az ifjúsági mozgalomban meghonosította a határokon túli német népcsoportok gondozását. Ennek során példaértékű volt, hogy a németiség megtartásának felvállalásában miként működött együtt minden olyan szervezettel, amelyek szintén ezt tűzték ki célként maguk elé.

Az első világháborút követően az osztrák hagyományok és a háború alatt Németországban is előtérbe kerülő ún. népiségi munkát az is indokolta, hogy a határok újraképzésével sok millió német került az új államok területére. A legfőbb szándék az volt, hogy az idegen államok területére került németek megtartsák nyelvüket és kultúrájukat, illetve kapcsolataikat az anyaországgal. E tevékenység új lendületet kapott, amikor Stresemann külügyminisztersége idején a népiségi politika a nagypolitika rangjára emelkedett. Az új szituáció egyúttal megteremtette az összekötő kapcsot a Németországban is működő ún. védszervezetek, valamint az egyre terebélyesedő, de a korábbinál jóval tagoltabb ifjúsági mozgalom között. Különösen hatásos volt a VDA munkálkodása azon a téren, hogy az ifjúság köreiből is tudatosítsa a munka szükségességét. Az Egyleti Ifjúságba sorolt ifjúsági csoportok felkarolták a Vándormadár hagyományát abban is, hogy szervezetük nemcsak a szigorúan vett birodalmi határokon belül működött, hanem adott esetben kiterjedt Ausztriára, de akár Csehország egyes vidékeire vagy Danzigra is. A külföldi tevékenységet az Egyleti Ifjúság közös ügyének tekintették, amelyet a belpolitikai törekvések elé helyeztek. E látogatások során a kapcsolatok bejáratott formái alakultak ki, amelyek sokrétű és színes kapcsolattartást tettek lehetővé. A húszas évek végére engedélyezett több száz út során több ezer német fiatal vett részt ebben a tevékenységben.

A Hitlerjugend – bár nem tartozott az Egyleti Ifjúsághoz – viszonylag aktív volt ezen a téren, legalábbis attól kezdve, hogy önálló Határvidéki Hivatalt működtetett. Schmidt hivatalvezető elkötelezett híve volt annak, hogy mind jobban felébressze az érdeklődést a szomszédos országok német ifjúsága iránt. E tevékenység révén a HJ ugyanis elő akarta segíteni, hogy a külföldön élő német népcsoportok ifjúsága is egyre inkább a nemzetiszocialista világnézet hatása alá kerüljön. Schmidt nem kívánt addig várni e kapcsolatok kialakításával, amíg az NSDAP hatalomra jut Németországban. Addigra már szilárd lábakon álló, a németországi befolyást biztosító kapcsolatrendszer akart megteremteni. Ennek elérésére kész volt megküzdeni más, hasonló tevékenységet folytató, ráadásul nagyobb tradíciókkal és erővel rendelkező szervezetekkel is.

A határvidéki munka 1933 után is az elsődleges részét képezte a HJ külföldre irányuló tevékenységének, a népi szubsztancia megtartása és erősítése továbbra is szükségesnek mutatkozott, mivel itt más népek részéről ezt gyengítő hatások jelentkeztek. A határok célként kitzűzött módosításig ezt elsősorban feladatnak tekintették. Emellett a nemzetiszocializmus hatásával akarták elérni, hogy a birodalmi határokon belül is erősítsék a németiség pozícióit. E munka során a HJ tagjai gyakorlatban sajátíthatták el, hogy miben fogható meg a „világ biológiai rendje”, vagyis a nemzetiszocializmus rasszista tanai ezen a téren is megjelentek. Mindez az ideológia szerint az erős német népközösség megvalósításának is feltétele volt. 1933 után a Hitlerjugend ezen a téren felhasználta saját és a korábbi ifjúsági mozgalom által alkalmazott eszközök teljes korábbi tárházát, sőt a modern média segítségével azokat tovább fejlesztette,

illetve gyarapította. Ezen a területen a Hitlerjugend növekvő sikereket ért el, de nem mindenhol. Míg a Szudéta-vidéken a németiség szervezeti egységesedésével egyidejűleg az ifjúság egységét is sikerült megteremteni, addig Lengyelországban általános maradt a széttagoaltság. Ausztriában csak az 1936-os osztrák-német egyezmény megkötése után tudott igazán látványos sikereket elérni a HJ. A nyugati és északi határoknál élő határvidéki németiségre azok kis létszáma miatt már nem fordított akkora energiát a szervezet, de a közelben fekvő HJ-területek azért az ő „gondozásukról” sem feledkeztek meg.

1938-39 után a határvidéki németiség gondozása részben, a háború első éveit követően pedig teljes egészében lekerült a napirendről, mert ezek a területek egytől-egyig német fennhatóság alá kerültek. Jelentős részükön a határvidéki munkát az tette feleslegessé, hogy e területeket szervezetileg a birodalomhoz csatolták, így a korábban a határvidéki munka keretében gondozott német ifjúság maga is a HJ részévé vált. Ez történt elsőként Ausztriával, majd a Szudéta-vidékkel, később pedig a cseh és morva területekkel, illetve a lengyel területek nagy részével. Nyugaton a szervezeti különállás ugyan továbbra is megmaradt, de gyakorlatilag az itt élő német ifjak is beolvadtak a Hitlerjugendbe.

Népi német ifjúság

A népi német ifjúság előtérbe kerülése az első világháború utáni időszakra tehető, hiszen ezeknek a népcsoportoknak a jelentős része korábban az Osztrák-Magyar Monarchia területén élt. Ez a több milliós népesség 1918 után felaprózódott a térségben, és az újonnan létrejövő „nemzetállamokban” a többségi népesség asszimilációs nyomása alá került. Így a róluk való gondoskodás is egyre inkább előtérbe került, bár a határvidékeken élő németiséghez képest rájuk a nagyobb távolság miatt is kevesebb figyelem jutott. Mindenesetre a húszas évek végére a német ifjúsági mozgalom csoportjai a közvetlenül szomszédos országok mellett már a délkelet-európai térséget is egyre gyakrabban és egyre nagyobb csoportokkal keresték fel. A velük való törődés formái megegyeztek a határvidéki munka már jól bevált formáival.

Ezen a téren a Hitlerjugend az 1933 előtti időszakban egyértelműen lépeshátrányban volt, hiszen a szűkös személyi és anyagi lehetőségei alig-alig tették lehetővé, hogy ebben a térségben is nagyobb mértékű tevékenységet fejthessen ki. Így a népi németek gondozása terén az 1933-as fordulat hozta meg nagy változást, s a HJ a határvidék mellett az általa népi németnek tekintett népcsoportok (Dánia, Szlovákia, Magyarország, Románia, Jugoszlávia) sok száz ezer főt kitevő ifjúságát is integrálta külkapcsolataiba. A nemzetiszocializmusnak az ő esetükben is általános törekvése volt, hogy megszüntesse a német népcsoportok széttagoaltságát, s őket egységesen a nemzetiszocializmus és a náci Németország befolyás alá terelje. Egyre erősödött az az ösztönzés is, hogy a népi német ifjúságok foglalják magukba az országukban élő teljes német ifjúságot, és ezen túlmenően kötelezzék el magukat a Hitlerjugend szellemisége és partnersége mellett. Ez az egyes országokban eltérő sikerrel ment végbe, de az 1940-es évek elejére már mindenhol kézzel fogható volt az eredmény. Az ezen a téren „mintaországnak” számító Szlovákia már szinte 1939 végére eleget tett ennek az elvárásnak. Dániában, Romániában és az önállóvá váló Horvátországban, valamint Szerbiában a háború elején szintén sikerült szinte az ifjúság egészét a HJ befolyása alatt álló Német Ifjúságokba terelni. Az egyedüli kivételt Magyarország jelentette, ahol legkésőbb került sor a Német Ifjúság felállítására, és a háború végéig fennmaradó időben már csak a népi német ifjúság kb. felét sikerült a mozgalom szárnyai alá vonni.

Összességében ezen a területen a Hitlerjugend nagyon eredményes volt, hiszen az ezekben az országokban működő egységes ifjúsági szervezetek teljes egészében a Hitlerjugend mintáit követték a szervezeti struktúra terén, s a bennük folyó tevékenység is a birodalmi normákat vette alapul, mégha azoknak nem is sikerült mindig maradéktalanul megfelelni. A kapcsolattartás a birodalmi HJ egyes csoportjaival változó intenzitással működött, de az ezekre a vidékekre irányuló „népi német bevetés” (Volksdeutsche Einsatzfahrt) az egyik legfontosabb mozzanat volt.

Jóval nehezebb volt a kapcsolattartás azokkal a német népcsoportokkal, amelyek a világ távolabbi részein éltek. A Szovjetunió területén élő németekkel a birodalmi Hitlerjugend csak azután tudott kapcsolatba lépni, hogy e területek egy része német megszállás alá került. A megszállt keleti területeken viszont nagyon nehéz munka várt a Hitlerjugendre. A leginkább szervezett munkára csupán a Baltikum adott lehetőséget, különösen a viszonylag nagyobb német közösséggel rendelkező Litvánia, ahol a birodalmi nívót leginkább elérő színvonalon sikerült folytatni a HJ tevékenységét. Fehéroroszországban, Ukrajnában és Transznisztríában a nagyon szétszórtan élő helyi németiséget a Német Ifjúság soraiban gondozták, s elsősorban szociális ellátásuk, szakmai és iskolai képzésük állt előtérben. Az ennél távolabbi területek, mint például a volgai németek településterülete nem kerültek polgári igazgatás alá, így ott az ifjúsági munka sem kezdődhetett meg. Hasonlóan nehéz volt a nemzetiszocializmus befolyásszerzése és a birodalmi Hitlerjugenddel kialakítandó kapcsolat a szintén jelentős latin-amerikai német népcsoportokkal, illetve a világ egyéb részén élő németiséggel. A velük való kontaktusok egyedüli jelentős eseménye az 1935-ben megrendezett Németország-tábor volt.

Külföldi német ifjúság

A külföldi németiség esetében a Hitlerjugend a korábbi ifjúsági mozgalomtól eltérően egy teljesen újszerű kapcsolati rendszert alakított ki, ami a náci rendszer diktatórikus jellegének egyenes következménye volt. 1933 előtt az ifjúsági mozgalom nem érezte szükségét annak, hogy a többnyire csak időszakosan külföldön tartózkodó német fiatalokra is kiterjesszék kapcsolatrendszerüket. A Hitlerjugend is csak 1933 után honosította meg az erre irányuló új szemléletet. A külföldi németiség esetében ugyanis ugyanazok az elvek érvényesültek, mint Németországban, hiszen az ő esetükben olyan birodalmi állampolgárokról volt szó, akik időszakosan vagy állandó jelleggel tartózkodtak külföldön. E helyzet következménye volt, hogy a külföldi német kolóniák ifjai szintén áldozatul estek a Hitlerjugend „gleichschaltolási” szándékainak. A HJ Országos Vezetőségei a harmincas évek végére már több mint ötven országban szervezték az ifjúsági munkát. A körülmények szűkössége azonban nem tette lehetővé, hogy a külföldi HJ-csoportok is élvezhessék annak a programnak a teljességét, amelyet a birodalmi csoportok. Ennek ellenére a becsvágytól vezérelve törekedtek arra, hogy minél inkább közelítsenek a birodalmi nívóhoz. A HJ tagjainak bajtársi szellemben való nevelése mellett természetesen ugyanilyen fontos volt a külföldi németiség sokrétű támogatása is. A külföldi HJ-ot saját belső életének szervezése mellett élénk kapcsolatok fűzték a birodalmi HJ-hoz. E kapcsolatrendszer fénypontját jelentette 1935-ben a grandiózus formában megrendezett Németország-tábor, valamint az 1939-es Wilhelm Gustloff tábor. Ezek mellett persze számos más kapcsolódási pont is adódott, amelyekből azonban leginkább az európai országokban működő HJ-csoportok profitálhattak. A háború idején e külföldi HJ-csoportok egy része szintén Németország terjeszkedési politikája révén szűnt

meg, míg a többi tovább folytatta működését, de a kapcsolatok az anyaországgal egyre szerényebbek voltak.

Külföldi ifjúságok

Jóllehet a kezdeti időszakban túlnyomórészt a határon túli németek felkarolása kapcsán indulnak külföldre a német ifjúsági csoportok, általános törekvés volt, hogy a felkeresett országokban a németiség mellett, legalább egy, az adott országban honos, nem német nemzetiségű ifjúsággal is felvegyék a kapcsolatot. Ez hozzájárulhatott ahhoz, hogy a birodalmi német ifjúság segítségével és közvetítésével alakítsanak ki kapcsolatokat az országok különböző nemzetiségű ifjúságai között

Ezt a fajta élénk, kifelé forduló tevékenységet leginkább a paletta jobb szélén álló csoportok nem tették magukévá, hiszen ők bizalmatlan elutasítással kezelték a külföldi államokat, különösen az egykori háborús ellenfeleket, bár érdekeltek lettek volna a német befolyás növelésében. Minden idegen befolyást távol akartak viszont tartani a német kultúrától és az állami élettől. Versailles revízióját persze szinte minden csoport üdvözlendő eseménynek tartotta.

Ezen a téren a HJ sem büszkélkedhetett eredménnyel. A HJ külföldre irányuló tevékenységének leglátványosabb részét 1933 után azonban már a külföldi ifjúságokkal fenntartott kapcsolatok képezték. A kezdeti izoláltság után a Hitlerjugend évről évre több csoportot és HJ-tagot küldött külföldre, és a német ifjúsági mozgalom történetében először a lányifjúsági is jóval nagyobb szerephez jutott, mint korábban. A harmincas években a HJ „külpolitikáját” egyértelműen a kétoldalú kapcsolatok dominálták, a külföldre vezető utak túlnyomó többsége is egyetlen országot érintett. Az ifjúsági kapcsolatok sok esetben léptek túl saját jelentőségükön, és adott esetben a német diplomáciai kapcsolatoknak is részévé váltak. Ezeknek a nagy pompával lefolytatott kapcsolatoknak viszont már olyan régóta kialakult és gyakorolt protokollja alakult ki, amit már a 19. század végétől kezdve sikeresen alkalmaztak a diplomáciai, katonai és egyéb kapcsolatok (DAAD) terén is.

Az 1938-ban csúcspontjukat elérő kétoldalú ifjúsági kapcsolatok elsődleges célpontja természetesen Európa volt. A legkiterjedtebb és összetettebb kapcsolatrendszer az olyan kiemelt partnerekkel jött létre, mint amilyen Ausztria, Olaszország, Franciaország és Nagy-Britannia volt. Míg azonban Ausztria a németiség gondozása révén volt hangsúlyozottan fontos, Olaszország és az Európán kívüli Japán pedig az ideológiai rokonság és a későbbi szövetségi partnerség miatt töltötte be fontos szerepet, addig Nagy-Britannia és Franciaország a diplomáciai „kényszer” hatására kerültek a HJ külföldre irányuló tevékenységének középpontjába. A kétoldalú kapcsolatok további irányai mit sem változtak ahhoz képest, mint amit a német ifjúsági mozgalom már 1933 előtt meghonosított. Továbbra is kulcsszerepet játszott Délkelet-Európa, Skandinávia és a Baltikum. Ezek a területek a német befolyásszerzés legfőbb célpontjai voltak Európában. A németiség gondozása mellett a Hitlerjugend az idegen népekkel folytatott külkapcsolatai szellemében igyekezett kapcsolatba lépni a szomszéd országok ifjúsági szervezetivel is.

A HJ hatalmi pozíciója segítette hozzá ahhoz, hogy a külkapcsolatokat Japán mellett olyan távoli vidékekre is kiterjessze, mint Latin-Amerika, vagy a Közel- és Távol-Kelet. Bár ezek a kapcsolatok eltörpültek az európaiakhoz képest, mégsem tekinthetjük őket jelentéktelennek. Ezt támasztja alá az is, hogy Baldur von Schirach, a német ifjúság „utazó nagykövete” ezeknek a területeknek a felkeresését is preferenciaként kezelte. Az Európában felkeresett Ausztria,

Olaszország, Franciaország, Danzig, Magyarország, Románia, Jugoszlávia, Görögország, Bulgária mellett 1937-ben Törökországba, Irakba, Iránba és Szíriába is ellátogatott.

A kétoldalú kapcsolatok mellett látványosak voltak az olyan rendezvények, amelyek egy-egy országon túlmenően szélesebb körben értek el hatást. Ilyen volt a sok más rádiós műsor mellett a rádiós világgörkapcsolás, illetve egyes országok ifjúságával létrejövő közös rádióadások, az olimpiai ifjúsági találkozók, a népszövetségi ifjúsági találkozók és egyéb mozzanatok.

Az egyes országokkal ápolt jó viszony alapfeltétele volt, hogy a HJ vendéglátóként is megállja helyét. A HJ ezen a területen is hatalmas fejlődésen esett át. A német ifjúsági szállók hálózatának kiépítése, a külföldi vendégek – nem minden hátsó szándék nélküli – szívélyes fogadása, a HJ létesítményeinek prezentálása, az idegen ifjak táborozásának, vagy ifjúságvezetői képzésének biztosítása, de kiváltképp a nagy pompával megvalósított körutak általában nem tévesztettek hatást.

A háború rányomta bélyegét a Hitlerjugend külföldre irányuló tevékenységére is. A változások már 1939-ben jelentkeztek, amelyek egyelőre azonban csak az utak számának csökkenését, illetve egyes területek a háború miatti háttérbe szorulását eredményezték. Ez annak ellenére következett be, hogy a Hitlerjugend szándékai szerint tovább kívánta fokoznia más országokkal és azok ifjúságaival fennálló kapcsolatokat. S ezen az úton haladt volna tovább az új birodalmi ifjúságvezető, Artur Axmann is. Az 1939 előtt kialakult kapcsolatrendszerre támaszkodva a HJ külügyi tevékenységének új súlypontjai alakultak ki. Ezek közül a legszembetűnőbb a bilaterális kapcsolatok visszaszorulása volt, amelyek korábban uralták a HJ külföldre irányuló tevékenységét. E változásnak kényszerű oka volt, hogy Németország fokozatos háborús terjeszkedése miatt az elfoglalt országokkal megszűntek a korábbi kapcsolatok, illetve a Hitlerjugend más partnerek felé fordult a meghódított országokban. A német megszállás alatt álló országok mellett kiestek azok az országok is, amelyek a háború miatt szembe kerültek Németországgal, illetve ellenségévé váltak. Ebből következett, hogy Európában már csak azoknak az országoknak az ifjúságai ápoltak kapcsolatot a HJ-tal, amelyek szövetségesi, de legalább baráti semleges viszonyban álltak Németországgal. A békekörülmények közepette is nagyon szerény interkontinentális kapcsolatok egyetlen szemét már csak Japán jelentette.

Az új európai helyzet viszont egyre szembetűnőbbé tette, és ezt most már a HJ is nyíltan vállalta, hogy Európa vezető ifjúsága a Hitlerjugend. A kezdetben a HJ egyes korábbra visszanyúló rendezvényeinek (Garmisch–Partenkirchen, Breslau) internacionalizálása után partnerszövetségek statisztálásával olyan nagyszabású eseményre került sor, mint a weimar–firenzei kulturális seregszemle, vagy az e próbálkozások csúcspontját képező Európai Ifjúsági Szövetség megalakítása.

Ezek mellett a háborús évek során a Hitlerjugend két kulcsfontosságú akcióval adott új árnyalatot külkapcsolatainak. Az egyik a háború kényszeréből következő, korábbi hagyományok alapján megkezdett, és a Hitlerjugend által szinte tökélyre fejlesztett vidékre küldési akció volt, amelynek keretében kb. két millió gyermek hagyta el otthonát átmeneti jelleggel. A vidékre küldés során a HJ által meghonosított újdonság volt, hogy a birodalmi területeken kívül számos más országot – köztük Magyarországot – is felvettek a célszövetségek közé. A gyermekek elhelyezése mellett a népiségi munka szempontjából is adódtak új lehetőségek.

Hasonlóan grandiózus feladat hárult a Hitlerjugendre a keleten megszállt területek újjáépítése és újranevelése során. A Hitlerjugendnek kulcsszerep jutott abban, hogy a birodalomhoz visszacsatolt területeken az ismét a birodalom polgáraivá váló németek, s főleg az áttelepítési akciókban ezekre a területekre kerülő németek beilleszkedését elősegítse. Hasonló feladat há-

rult a szervezetre a megszállt keleti területeken is, de itt a mostoha körülmények, az áttelepítési akciók elhúzódása és a továbbra is jelentős számú nem német lakosság miatt a HJ csak korlátozott mértékben tudott hozzájárulni e területek németté tételéhez.

A KUTATÁS EREDMÉNYEI ÉS TOVÁBBI LEHETSÉGES IRÁNYAI

Az előzetes célkitűzéseinknek megfelelően e disszertáció keretében sikerült általános képet festenünk a Hitlerjugend külföldi kapcsolatrendszeréről. Az egyes országokra lebontott viszonyrendszer alapos bemutatása és a mellékletben közölt további kapcsolódási pontok feltárása révén munkánk egy olyan terjedelmes kézikönyv lett, amely a jelenlegi legszélesebb tudást biztosítja ehhez a témához. A két- és többoldalú kapcsolatok minden lényeges aspektusát igyekeztünk górcső alá venni, kezdve az előzmények és a hagyományok feltárásánál, a szervezeti keretek és formák felvázolásán át az egyes résztvevők bemutatásig. Az eddigi minimális ismereteinkhez mérten nagyot léphettünk előre a magyar-német ifjúsági kapcsolatok egy fontos szeletének bemutatásával, illetve a Volksbund ifjúsági tevékenységének alapos, a későbbiekben azonban még továbbfejleszthető prezentálásával.

Kutatásunk úttörő jellegéből adódóan sok olyan mozzanat tárult elénk az előző oldalakon, amelyek még teljesebb feltárásához további kutatásokra van szükség. A legelső és legfontosabb észrevétel mindenképpen az, hogy a Hitlerjugend egyes országok vonatkozásában kialakult külkapcsolatait a kutatás szintjén is kétoldalúvá kell tenni. Vagyis minden vizsgált ország esetében szükséges a németországi források feltárása mellett az érintett országokban rendelkezésre álló anyagok feltérképezése és kiértékelése. E munka elvégzése lehetővé teszi majd, hogy szinte minden fontosabb partner esetén önálló monografikus jellegű munka készüljön. E disszertáció keretében ezt a kétoldalú kutatást csak Magyarország esetében tudtuk felvállalni. Az így született kutatási eredmény rá is világít arra, hogy a két forrásbázisra épülő kutatás mennyivel több lehetőséget rejt magában, még akkor is, ha minden kérdésre így sem lehet megnyugtató választ adni.

Második észrevételünk szerint a külkapcsolatok pontos feltárásához további adalékokkal szolgálhat, ha a központi szinten keletkező források mellett a jövőben feltárásra kerülnek a regionális szinten fennmaradt dokumentumok. Ennek a Hitlerjugend tekintetében óriási jelentősége van. Saját korábbi kutatásaink alapján is állíthatjuk, hogy a HJ egyes területeinek anyagai sok esetben jól átvészelték a történelem viharait. Magyarország kapcsán elsősorban a Német Ifjúságra vonatkozóan kerülhetnek elő újabb anyagok a regionális levéltárakból. Az egyes országok esetében a kutatás ilyesfajta regionalizálása persze eltérő eredményeket hozhat.

E munkában több helyen próbáltuk érzékeltetni az ifjúsági kapcsolatok fontosságát, s azt is jeleztük, hogy a Hitlerjugend 1933 után kapcsolatait nem lehet szeparáltan, csak az ifjúsági tevékenység oldaláról szemlélni. A HJ külkapcsolatai egy olyan nagyhatalom külkapcsolati rendszerébe illeszkedtek, amely más nagyhatalmak érdeklődését is minden bizonnyal felkeltette. A nagyhatalmi gondolkodásból és logikából következően ezeket az ifjúsági kapcsolatokat is nyilván nyomon követték Párizsban, de főleg Londonban, és esetleg Moszkvában is. Ezeknek az anyagoknak a feltárása az eddigi eredmények pontosítása mellett ahhoz is hozzájárulhat, hogy megtudjuk, mennyire vették komolyan ezek az országok a HJ mindnagyobb térnyerését, miként próbálták ezt esetlegesen megakadályozni, vagy saját törekvéseik révén ellensúlyozni.

Mindez viszont még évekre munkát ad a történészeknek, reméljük lesznek vállalkozó szellemű „kalandorok”.

A SZERZŐNEK A DOKTORI (PHD) ÉRTEKEZÉS TÉMÁJÁBAN EDDIG MEGJELENT PUBLIKÁCIÓI ÉS EDDIGI ELŐADÁSAI

Tanulmányok

- *A testi felkészítés szerepe és fejlődése a Hitlerjugendben 1933-1939.* In: Századok 2000/6. sz., pp. 1377-1427.
- *A testi felkészítés előzményei a Hitlerjugendben 1933 előtt.* In: Kutatási Füzetek 8., A PTE Történelem Doktori Programjának Sorozata, Pécs 2001, pp. 77-98.
- *Massensuggestion und Militärdrill. Kapitel aus der Geschichte des Hochlandlagers der Hitlerjugend,* Pécs 2001, Diplomarbeit, Manuskript, pp. 201.
- *Entstehung und Entwicklung des Hochlandlagers der Hitlerjugend im Überblick.* In: Specimina Nova pars Secunda. A Pécsi Tudományegyetem Újkortörténeti Tanszéke, Modernkori Történeti Tanszéke és az „Európa és a magyarság a 18-20. században” Történelem Doktori Téma tudományos közleményei, Pécs 2001, pp. 34-52.
- *A Hitlerjugend Hochland-tábora. A nemzetiszocialista ifjúságnevelés csúcsa?* In: IPF Tanszéki Közlemények. A PTE IGYFK Társadalomtudományi Tanszék Évkönyve, 4. kötet, Szekszárd 2001, pp. 152-172.
- *Zwei Erziehungsmodelle – Gleiches Ergebnis? Parallelen, Unterschiede und Beziehungen zwischen der Deutschen und Ungarischen Staatsjugend der 1930-er Jahre.* In: Arbeitshefte des Ungarndeutschen Sozial- und Kulturwerks e.V., Heft Nr. 2., Backnang 2003, pp. 1-12.
- *Musterlager für Jugendliche in Hitler-Deutschland. Aufbau und Organisation des Hochlandlagers der Hitlerjugend.* In: Specimina Nova pars Secunda. A Pécsi Tudományegyetem Újkortörténeti Tanszéke, Modernkori Történeti Tanszéke és az „Európa és a magyarság a 18-20. században” Történelem Doktori Téma tudományos közleményei, Pécs 2005, pp. 234-260.
- *„Német Ifjúság” (Deutsche Jugend, DJ). A Volksbund ifjúsági szervezetének megalapítása, szervezeti felépítése és kapcsolatai a Levente-ifjúsággal, 1941-1944.* Pécs 2005, beadva az MTA PAB és a Dél-Dunántúl a tudományért Alapítvány 2005. évi pályázati kiírására. Kézirat

Cikkek

- *Hitlerjugend. Pártifjúságból „tökéletes” államifjúság.* In: Rubicon, 2005/4-5. sz., pp. 70-79.
- *Az NSDAP I.: 1919-1925. A nemzetiszocialista párt születése. Misztikus férfiszövetségből radikális politikai párt.* In: Rubicon, 2005/8. sz., pp. 4-10.
- *Az NSDAP II.: 1925-1933. Út a hatalom megragadásáig. Legális eszközökkel a „harc időszakában”.* In: Rubicon, 2005/8. sz., pp. 11-21.
- *Az NSDAP III.: 1933-1945. Hitler állampártja – Hitler pártállama.* In: Rubicon, 2005/8. sz., pp. 22-35.

- *Az NSDAP.* In: A Hitler-rejtély. Rubicon Tematikus könyvek. Rubicon Kiadó, Budapest 2006, pp. 134-165.
- *Hitlerjugend. Pártifjúságból „tökéletes” államifjúság.* In: A Hitler-rejtély. Rubicon Tematikus könyvek. Rubicon Kiadó, Budapest 2006, pp. 166-176.
- *A Führer-mítosz. Adolf Hitler kultusza.* Rubicon, 2007/9. sz., pp. 16-28.

Konferencia-részvétel

- Németország a horogkereszt árnyékában. Ideológia és háború, A Pécsi Tudományegyetem, Multidiszciplináris Doktori Iskola, „Európa és a magyarság a 18-20. században” Történelem Doktori Programja, a Pécsi Tudományegyetem Modernkori Történeti Tanszéke, a Magyar Történelmi Társulat Dél-Dunántúli Csoportja, a Magyar Történész Hallgatók Egyesülete Pécsi Helyi Bizottsága és a Canissa Kiadó, Nagykanizsa szervezésében, Pécs, 2001. november 28.
- Előadás: *A német ifjúság békében és háborúban.*
- Studientagung des Ungarndeutschen Sozial- und Kulturwerk e.V., Backnang, 2002. október 6-7.
- Előadás: *Die Hitlerjugend im Kontext deutsch-ungarischer Beziehungen.*
- MTA Tudomány Ünnepe, 2004. november 2.
- Előadás: *A Hitlerjugend megítélése a történészek, a kortársak és az „új generáció” részéről*
- 60 éve történt. Had- és politikatörténeti konferencia és kiállítás. Magyar Hadtudományi Társaság Dél-Dunántúli Tagozat. Pécs, 2005. április 26.
- Előadás: *Hitlerjugend. A nemzetiszocialista ifjúsági szervezet háborúban*

Előadás

- *Deutsche Jugend.* Haus der Ungarndeutschen, Budapest, 2004. október 14.
- *Hitlerjugend. Pártifjúságból államifjúság.* Nyitrai Egyetem, Történelem Tanszék, Nyitra, 2004. november 25.
- *Hitler hatalomrajutása (1933).* Wossinsky Mór Megyei Múzeum, Szekszárd, Honismereti szakkör, A sors embere – 2005. február 18.
- Rubicon „Mesterkurzus”. Második világháború. Az ELTE ÁJK – Rubicon-szerkesztőség. 2005. április 3.
- Előadás: *A Hitlerjugend.*
- 12. Stiftungsfest des Vereins Deutscher Studenten Fünfkirchen. Die Geschichte des Ungarndeutschtums im 20. Jahrhundert aus der Perspektive der Außenpolitik von Deutschland. Lenau-ház, Pécs, 2006. szeptember 23.
- Előadás: *Die Hitlerjugend und Ungarn.*
- *Hitler hatalomrajutása.* Wossinsky Mór Megyei Múzeum, Szekszárd, – 2007. február 21.
- *A Hitlerjugend. A nemzetiszocialista ifjúsági szervezet.* Budapest-Fasori Evangélikus Gimnázium, Budapest, 2007. április 26.

- *Jugendbewegungen im Zeichen nationalpolitischer und paramilitärischer Ausrichtung im Vorkriegsungarn: Deutsche Jugend (DJ) und Levente.* Konvent der Suevia Pannonica e.V., Gerlingen, 2007. szeptember 22.
- *Nemzetiszocializmus a két világháború között.* Deák-nap. Deák Ferenc Gimnázium Pécs, 2007. október 19.